

Zástupové

Nevím, kolik jest teorií o tom, co jest to národ a jak vzniká: ale vím, že jsme v těchto dnech spatřili národ, že jsme jej viděli tak jasně, jak člověk může viděti nějakou věc hmotnou. Ty nezapomenutelné zástupy, které se kupily na prostoře mezi pražským hradem a Bílou horou, to nebyl dav, to byl národ. Za obyčejných dnů, kdy se zdá, že toho, co nás rozděluje, je skoro více než toho, co nás spojuje, člověk někdy téměř žízni po tom, aby mohl uzříti národ jako vidí jiné věci. Bylo posledním činem Masarykovým, že nám svou smrtí předvedl toto vznešené divadlo. Nikdo jiný v této zemi by už nemohl zemřítí s tak velkými a tak duchovými následky.

Národ je železo na kovadlině, do něhož musí býti bušeno, aby dostalo tvar. Národ vzniká a stále se obnovuje, jestliže jedna velká událost spráhne, jestliže jeden hluboký cit stihne to, co ve všedním životě jest jedinci, stavy a stranami.

Dívající se na ony slavné sobotní zástupy, jejichž shromáždění zůstane navždy jednou z velkých národních událostí, cítili jsme s Waltem Whitmanem: „Lidová demokracie přese všechny své vady a nebezpečí sama sebe ospravedlňuje.“ Cítili jsme, že tento lid je nějak lepší než vůdcové, kteří prý jej vedou, a pocítili jsme, jak velice by nám patřilo se stydět, kdybychom jej zklamali nebo zavedli do pohromy. Široký průměr našeho lidu předvedl naprosto nadprůměrné divadlo „přilnavosti lásky“, již v takové vroucnosti snad političtí odborníci ani nejsou schopni.

Od sobotního večera stále hledám všechn smysl, který byl v tom shromáždění. Byla tu vroucnost a pohotovost k oběti, bez nichž žádné společenství neobstojí ve chvílích kritických. Ti lidé, kteří tehdy se řadili u stadionu s vědomím, že budou stát v noci pod širým nebem devět nebo deset hodin, nesmírně daleko zavrhlí od sebe otázku pohodlnosti a chtěli trochu fysicky trpět, cítili, že chvíle toho zasluhuje a že se tím sami nějakým vnitřním způsobem povznesou. Puzeni citem, toužili přinést obět. Není možno se v tom mýlit: více než vidět přišli se poklonit, přihlásit se k onomu společenství, které utrpělo ztrátu. Přišli se přihlásit k národu.

Byla to nepochybně také událost politická nebo aspoň vysvětlení k mnohým událostem politickým. Tento nával lidu ukázal konečně, proč protimasarykovské směry nikdy nemohly nabýti převahy a proč zůstávaly vždy jen postranním spiknutím, vzbouřením několika vůdců: lid byl při Masarykovi. Bylo možno zosnovat nějakou intriku v parlamentě nebo ve vládě, bylo možno získati nějakého redaktora, aby hanebně psal: ale na té národní zemi, již tvoří duše lidu, stál Masaryk pevně. Zde, v sobotu večer, rozkročil se široce onen lid, který dosud a tak dlouho umožňuje dělati rozumnou a střízlivou politiku v tomto státě, který odolal záchvatům, jimž podlehl národově větší a starší, který vysloužil si slávu tím, že si zachoval svobodu, když mnozí jiní ji ztratili.

Zde byl shromážděn nejen materiál, ale také inspirace naší politiky, odtud mohlo vlévatí se povzbuzení do duší vůdců, a běda tomu vůdci, jehož srdce je tak okoralé, že toho ani nepostřehl. Byly to dny, kdy lid po celé republice dával více vůdcům, než oni jemu, a kdy bylo třeba rychle vypustit první polovinu z hesla: k lidu níž, s lidem výš. Ale je nezbytno, aby vůdcové dovedli pochopit, že byli obdarováni, a jaké štěstí je v tom, že v nynější těžké době mohou ukázat na tuto zdravou jednotu za sebou.

Nepatřím ke škole, která ustavičně velebí přednosti lidu a lísá se k němu. Ale tentokrát cítím potřebu poděkovat. Snad také poprosit, aby tento lid se neomrzl, jestliže se s ním neobratně zachází, a aby vydržel, i kdyby vůdcové bloudili a ještě se při tom hrdě tvářili. A kdyby ho svou nedbalostí někdy snad i trochu uráželi.

Neboť to, jak se při smutečních oslavách někdy zacházelo s lidem, připadalo tak, jako kdyby bankéř odmítal vklady, které se mu hrnou. O tom nemusíme mnoho debatovati, že v „přilnavosti lásky“, již lid projevil mrtvému vůdci, byl také manifestační projev pro tento stát a pro tento demokratický režim. S tím mají političtí vůdcové zacházet právě tak opatrně jako peněžníci zacházejí s kapitálem. Neumějí-li to, nehodí se v demokratickém státě na svá místa. Tyran, jenž se opírá o bodáky, nemusí umět zacházet s lidem. Bohužel vidíme, že diktátoři, kteří nejsou na důvěru lidu odkázáni, leckdy právě ve styku s lidem vynikají nad demokraty, kteří bez lidu by byli ničím.

Pokusme se představití si, jak by sousední německá diktatura asi pohřbívala svého vůdce, a rázem pochopíme, že u nás asi mnohá světla zůstala nerozžata a že poradatelé byli málo citliví. Nevolám po větší pompesnosti pohřbu. Naopak, v oné jednoduchosti, v jaké za rakví na dělové lafetě kráčely čtyři osamocené postavy, byla prostá velikost, kterou bychom asi nechtěli vyměnit za nic jiného.

Ale ukazoval se u nás jakýsi strach z lidovosti, snad proto, že organisátoři sami nedůvěřovali mnoho svým organisačním schopnostem, nebo proto, že se starali hlavně o veličiny. Ale všechna péče měla platiti tomuto poslednímu Masarykovu setkání s lidem. Některé ulice, jimiž se ubíral pohřební průvod, zůstaly téměř poloprázdné pro opatření, která byla učiněna. Je škoda každého jednotlivého hnutí v srdci, které tím bylo ztraceno. Máme cítiti trapné rozpaky nad každým jednotlivým občanem, který od této události vrátil se s dojmem, že byl zahnán. Nějaká příliš suchá duše ostatně vymyslíla i způsob, jakým byl Masaryk na katafalku vystaven k uctívání a který způsobil, že polovina lidu odcházela s roztrpčením. To nebyl způsob, jakým se vůdce naposledy má setkati se svým lidem. Bylo by bývalo třeba vymyslíti něco jiného, co by bylo dalo lidovosti této události větší možnost: snad vystaviti v září reflektorů rakev na nádvoří a oblíti ji širokými proudy lidu, nikoliv si počínati tak, jako kdyby nám záleželo na tom, abychom všechny příchozí spočítali turniketem. Byli

bychom tak pro čekající z devíti hodin udělali dvě, byli bychom scéně dali živelnost a mohutnost a lépe se postarali o důstojnost onoho širokého proudu. Byli bychom mu dali větší blízkost k předmětu jeho úcty a zbavili jej nutnosti fyzických výkonů, které se blíží světovému rekordů.

Demokrat, který má strach z lidovosti nebo který jí jen nedostatečně dbá, podobá se strojvůdci, majícímu strach z páry, jež mu pohání kola. Zatím co bylo dobře postaráno o horních deset tisíc, z nichž někteří považovali Masarykův pohřeb za zlatý hřeb podzimní společenské sezony, nebylo učiněno vše, aby se mohla plně projevit přichylnost širokých mas, onoho pravého Masarykova lidu. To, čeho diktatury snaží se docílit násilím, my měli před očima v dobrovolné plnosti. Nepochopili jsme toho štěstí a nevyužili jsme toho úplně. Po této stránce dopadl Masarykův pohřeb poněkud nemasarykovsky.

Žádná rezie technická to nemohla napravit. Jen lid

je schopen velké chvíle národní učinit opravdu velkými. Jsou jakési spory o to, měly-li být pro větší okázalost v průvodu neseny věnce. Ať cokoliv by bylo v průvodu neseno, ať kdokoliv by tu krácel za rakví, pravý pathos události byl v těch, kdo jí po obou stranách přihlíželi, v tom, jak silně se chvěla duše lidu. Proti tomu byli ti, kdo v průvodu kráčeli, mnohem méně důležití, než si mysleli. Kdo toužil spatřiti onu skutečnou velkou národní událost, neměl se dívat do průvodu, nýbrž do špalíru.

To, co se od soboty do úterka v Praze dělo, bylo a mělo být rozvíjení thematu: T. G. Masaryk se svým lidem. Vše, co to nějak zastíňovalo nebo zeslabovalo, bylo pochybením, jehož ostatní rezie nemohla vyvážit.

Ale ať se stalo cokoliv: tyto zástupy, které jsme viděli, ještě dlouho povede Masaryk. I když zemřel, ony neuznávají žádného většího vůdce nad sebou.

F. Peroutka.

poznámky

I v smrti slouží

Pochovali jsme Tomáše Masaryka, svého velkého vědce, politika, revolucionáře, budovatele státu. Víc než kdy jindy roste před našima očima jeho postava do velikých rozměrů. Mysl je zmatena, a klade-li si otázku, kdo to Masaryk byl, co znamenal, nedoveďte si na ni odpovědět. Zřejmě se tato postava vymyká všem formulím, tak jako život sám. Můžeme rozbírat jeho spisy, můžeme líčit jeho dílo politické, můžeme vypisovat podrobnosti z jeho soukromého života — pořád to nebude celý Masaryk. Asi proto, že toto jméno dnes znamená už mnohem víc než Masarykova osobnost sama. Rozumíme jím už něco mnohem širšího než životní běh jediného člověka. Mysl už přestává rozlišovat Masaryka a národ, Masaryka a stát. Masaryk je něco, co vniká do celého národního vědomí a srůstá se všemi jeho oblastmi. Tady už nejde o jednotlivého člověka, ohraničeného individuálními vlastnostmi a trváním individuálního života. Tady duch národa už personifikuje sám sebe a promítá všechno, co má v sobě nejlepšího, do vyvolené osoby. Slovo Masaryk už neznamená jen člověka Masaryka, nýbrž je už symbolem, chcete-li mytem, se vším, co v sobě symbol a mytus mají rozumově nepostižitelného.

Všecky děje, které se v tyto dny ve spojitosti s Masarykovým pohřbem odehrávají, patří historii. Všecky už mají také jiný a hlubší smysl než jen účelový, který záleží prostě v tom, uložit do země tělo zemřelého. Fakta, která se udála a ději kolem smrti Masarykovy, mají už význam symbolický. Že zemřelému zatlačil oči jeho osobní lékař, že jej po smrti políbil na čelo jeho žák a nástupce prezident Beneš, že rakev vynesli z lánského zámku zástupci jeho osobního personálu, že ji po příjezdu na Hrad vyzdvihli na katafalk zástupci hradních zaměstnanců, že u ní první stáli čestnou stráží nejvyšší velitelé armády, že ministerský předseda jediný mluvil při smuteční schůzi vlády a prezident republiky jediný při pohřbu — to všechno a ještě mnohé mimo jsou úkony symbolické. Kdysi pochovával náš národ obřadně, ovšemže mnohem skromněji, své básníky. Nyní pochovával muže, jehož jméno bude navždy spojeno s obnovením státu a se vším, co tato událost znamená pro nás nejen politický, nýbrž i kulturní, hospodářský a ostatní život. I na tom můžeme změřit velikou dráhu, kterou jsme v posledních desítkách let urazili ve svém vývoji. Kdysi jsme zosobňovali svůj národní osud jen v mužích pera, dnes jej zosobňujeme v člověku, který byl vedle muže pera už také mužem politického činu a dokonce válečnickem. Proto nejsou všechny ty obřady, které se organizují u příležitosti jeho smrti, jen výrazem smutku nad jeho odchodem, nýbrž zároveň také oslavou obnoveného národního bytí. Odevzdáváme toto tělo zemi s vědomím, že my, kteří tu zůstáváme, žijeme bohatěji, silněji a plněji než kdy žili naši otcové po stovky minulých let.

Toto je služba, kterou nám Masaryk prokázal svou smrtí. Nad jeho rakví si opakujeme, čeho jsme všeho dosáhli na počátku dvacátého století, a plně užíváme svobody a volnosti, s níž můžeme dát najevo, jak hluboce to všechno prožíváme a jak si toho vážíme. A na tom, jak se smutečních obřadů, ať už fyzicky anebo jen v duchu, účastní doslova celý národ, jak snad po celém státě není člověka, který by nemyslel na Masaryka a nepoklonil se jeho dílu, poznáváme, jak opravdu silně patříme k sobě, jak v nezákladnějších věcech jsme a umíme být jedné mysli, zkrátka, jak jsme národem, jak jsme státem. Neboť národ, přes opačné a mylné zdání, není nic statického, co by trvalo od věčnosti do věčnosti bez hlubokých proměn. Lze říci, že určité společenství je někdy národem méně a jindy více, podle toho, jak se právě národem cítí. Z veliké části je národ faktum duchovní, které existuje jen potud, pokud se duch upíná k určitým věcem a ideálům společným. Masarykova smrt nám ukázala, jak mnoho je mezi občany našeho státu myšlenkové jednotnosti. I to je veliká služba.

Kdysi, dokud byl Masaryk ještě v čele státu jako jeho první úředník, byly spory o to, má-li být prezident silný anebo slabý, americký nebo francouzský. Část národa, k níž patřila většina duševní elity, si přála, aby Masaryk byl autoritou nepodmíněnou a aby tak založil tradici silných presidentů. Jiná část si přála, aby politicky mnoho do státních věcí nezasahoval a aby byl jen reprezentantem nebo „monstrancí“, jak to bylo přilehavě vyjádřeno. Pokud jde o presidentskou tradici, sešly se oba směry na střední cestě: budeme patrně napříště mít presidenty o něco slabší než jsou američtí a o něco silnější než jsou francouzští. Ale pokud jde o Masaryka samotného, vyhrál ten směr, který si přál z něho mít nepodmíněnou autoritu, anebo přesněji řečeno vyhrál to Masaryk sám. A je a bude tou autoritou ještě po smrti. Byl a je silný, protože byl a je víc než prezident.

Z. S.

Nebát se

Odešel vůdce, který celý život bojoval proti lhostejnosti. Věděl, že „myslet bolí“. Lidi v minulém století i před válkou a i v republice bolelo to jeho „myslet“, k němuž nutil. Nelíbil se jim právan u toho okna, které T. G. Masaryk otevíral do Evropy. Ale historie ukázala, že na konec zvítězil ten, který se nebál.

Dlouhá řada článků po jeho smrti se shoduje v tom, že nestačí jen vzpomínati, ale že je potřeba jíti dále po denní práci. Je potřeba dále uskutečňovati jeho myšlenky a zásady. Masaryk nemiloval mnoho t. zv. hodné lidi, t. j. lidi, jimž nelze ničeho vytknout, ale kteří nehnou prstem pro skutečnými dobrých myšlenek. — Nedávno téměř prstem bylo ukázáno na takový případ: umřel významný člověk a ještě po smrti se na něj útočilo. A nikdo se ho neujal, ač mnozí věděli, jak se mu krivdí. Bylo tu sice hodně t. zv. hodných lidí, ale nikdo si nechtěl páliťi prsty. Byly by z toho nepřijemnosti, starosti, nepohodlí, a to je tomuto typu hodných lidí proti mysli. Daleko jinak by to u nás vypadalo, kdyby hodní lidé se

probudili z predstavy, že dobrá vec sama sebou vyhraje. To heslo „pravda víťazí“ nebylo heslom človeka, ktorý pohodlne verí, že pres veľkerá protivensť a príkoří pravda na koniec vyhraje. To bolo heslo, ríkajúci, že sa musí za pravdu bojovať. A jeho život a dílo ukazujú, že to opravdu šlo. To bolo vše jiné, jen ne život pohodlného človeka.

Kolika lidem, myšlenkám se u nás křivdí jen proto, že se jich neujmou lidé, kteří v duši jsou přesvědčeni, že se tu děje křivda? Kolik lidí v našich stranách i organizacích, církvích i institucích, spolcích i v parlamentě ví, kdo, co a kde je špatného? Jsou to často hodní lidé. Mezi čtyřma očima řeknou, co o tom soudí. Ale dále nejdou.

Bude dobře postaráno o Masarykův odkaz, ubude-li takovýchto hodných lidí. V. G.

Stávky a kolektivní smlouvy

Vlna stávek, jež právě působí neklid v hospodářství, je přirozený důsledek návratu konjunktury. Mzdy a platy, stlačené k nesnesitelnosti za časů tísně, se totiž lenivě loudají za tempem ostatních hospodářských čísel. Je pravda, že není každá stávka nutná a účelná. Ale i kdybychom jen polovině jich přiznali oprávněnost, zůstávaly by špatným vysvědčením soustavě a ještě horším nástrojem výchovy k vědomí pospolitosti. I hospodářství by byl na prospěch klidný vývoj.

Zvláštní skupinou jsou stávky, kde jde teprve o to, aby si zaměstnanci vymohli kolektivní smlouvu. Jednotná úprava pracovních podmínek je v podnicích s větším počtem zaměstnanců přirozený a spravedlivý požadavek, o němž by už neměl být spor. Je to první podmínka, aby do hromadné práce byl uveden prvek slušnosti a rovnosti, nebo jinými slovy: aby byl vyloučen nebo aspoň omezen prvek libovůle. Čím více zaměstnanců a čím podobnější práce, tím menší pravděpodobnost, že individuální odměna bude spravedlivá. Zaměstnanec podle kolektivní smlouvy placený ví, co je jeho právem a povinností, dostává se do poměrů předem jasných, nepracuje pod neblahým tlakem, že odměna za jeho práci závisí na náhodě dobrého či nevlídného oka. Kolektivní smlouva je tedy základem fair play v poměru mezi zaměstnancem a zaměstnavatelem.

Při odporu proti kolektivním smlouvám se často užívá námitky, která je někdy omylem, jindy lstí. Prý kolektivní úprava podlamuje individuální výkon. Zásada kolektivní úpravy se tu zaměřuje za nivelisací. Není sporu o tom, že s nivelisací odměny se nenabylo v některých oborech dobrých zkušeností. Avšak opakem nivelisace není libovůle, nýbrž účelné a spravedlivé odstupňování odměny. Nic tak nepodlamuje pracovní morálku, jako pocit nejistoty a neoprávněného rozlišení.

Ale kolektivní pracovní smlouva nemusí působit nivelisacně a většinou ani nepůsobí. Je přece věcí obou smluvních stran, aby se shodly na způsobu, jak rozlišit odměnu za zvláštní výkon tam, kde je toho třeba. Je tu třeba také rozlišovat odměnu za stupeň výkonu, vyjádřenou tak zvanou m z d o u a k o r d n í, a odměnu za výkony zvláštní jakosti. Čím je práce jakostnější, tím se pro ni méně hodí akordní mzda. Při pracích, jež vyžadují zvláštní zručnosti nebo duševní zdatnosti, je mnohem důležitější pocit existenčního zabezpečení než nucení k chvatné práci.

Vzorem kolektivní úpravy zaměstnaneckého poměru je poměr veřejných zaměstnanců. I veřejní zaměstnanci mají dosti stesků, což není zajisté třeba dokazovat. Ale většina stesků je spíše proti nedostatečné odměně než proti podstatě věci. Proti soukromé pracovní smlouvě má veřejně zaměstnanecký poměr mnoho předností. Protože má ráz veřejné (sociální) služby, nemá oněch pokořujících rysů soukromé smlouvy o práci, jež činí z dělníka jakéhosi nevolníka a práci degradují na pouhé zboží. Druhým příznivým znakem veřejně zaměstnaneckého poměru je jeho stálost. Třetím znakem je slušné a opatření v stáří. Čtvrtým je rovnost pracovních podmínek. Proto je tato úprava touhou zaměstnanců soukromých.

Nutnost kolektivní úpravy pracovních podmínek nahlédli i rozumní zaměstnavatelé. Prospívá i jim. Dravá soutěž drobných textilních podnikatelů, kterou umožňovaly tak řečené japonské mzdy v jejich podnicích přivedla zaměstnanecké a zaměstnavatelské zástupce k společnému stolu, u něhož sjednali návrh vládního nařízení, jímž se umožňuje za jistých

podmínek rozšířit závaznost platné kolektivní smlouvy na veškeré textilní podniky určité oblasti. Nařízení se dobře osvědčilo. Dělnictvu přineslo lepší mzdu, podnikům vrátilo kalkulační jistotu. Nyní bylo podle něho vydáno nové nařízení, dovolující vyhlásit úředně obecnou závaznost kolektivní smlouvy i v ostatním hospodářství.

Tam, kde není vůbec ještě kolektivní smlouvy, nepomůže arci ani toto nařízení. Proto stávky, proto snahy odborových organizací o takovou právní úpravu, jež by nutila zaměstnavatele uzavírat kolektivní smlouvy. Ale ani zákon sám, třeba by silně přispěl k sociálnímu klidu, by ještě nestačil, kdyby neměl jistých záruk. Je třeba jednak nějakého orgánu, který by v nepřeklenutelných rozporech rozhodl (rozhodčí řízení), jednak nezávislého, účinného dozoru, zda se kolektivní smlouva plní. Není totiž vzácný případ, že si zaměstnanci podniků, zejména menších, stěžují, že se nezachovává kolektivní smlouva (mzdové sazby, pracovní doba), ale ze strachu před ztrátou místa zároveň prosí, aby organizace za ně nezakročovala.

Hnědá propaganda

„Frankfurter Zeitung“ z 31. srpna 1937 poznamenává, že si sjezd zahraničních Němců ve Stuttgartu zaslouží „zvláštní pozornost“ nejen proto, že mu v lednu 1937 předcházelo nové nařízení pro říšské Němce v zahraničí, nýbrž — jak prozrazuje pozoruhodný článek v „Times“ — i proto, že v Anglii po prvé upřímně užasli nad rozhodnutím stuttgartského sjezdu, který ohlásil, že první kulturní přidělenci k německým vyslanectvím budou posláni nejdříve do Anglie.

Takové křížácké tažení ideologií je válečná zbraň — a pochopme to včas — kterou nelze podceňovat. Nacistické Německo dovede s ní zacházet obratně. „Frankfurter Zeitung“ se o tom vyjadřuje velmi vznešeně: „Nechce-li cizina zásadně znemožnit říšským Němcům život v cizích zemích — a to by bylo absurdní — musí těmto Němcům dovolit, aby zůstali ve spojení s vlastní, t. j., aby si ve většině případů osvojili vnitřní vývoj Německa“. Kdo dovede číst, pochopí, že nacistická propaganda hledá novou záminku, aby ovlivnila německé obyvatelstvo v různých státech a současně i vrstvy, které sympatizují s fašistickým režimem z toho nebo onoho důvodu. V Anglii chápou, že vyslání kulturních atašé je bezpečnou formou útočné nacistické propagandy a to pod pláštěm exteriority. Nebylo by ani třeba stuttgartských řečí, aby svět poznal, jaké má nacionálně socialistické Německo záměry. Známe přece nezměnitelný program nacistické strany: spojit všechny Němce v jedinou říši.

Německá zahraniční propaganda má obrovské prostředky, vždyť jen z rozpočtu r. 1935 dostala 45 milionů marek. Nezahnuje pouze do oblastí, kterým se v Německu říká „odtržené“, ale i do takových zemí, jako jsou Francie nebo Anglie. Nacistická zahraniční propaganda ohrožuje zejména státy s německými menšinami. K menšinám počítá i Elzasany, ať se jim to líbí nebo ne. Adolf Hitler prohlásil sice po sárském plebiscitu, že mezi Německem a Francií už nejsou žádné územní spory, ale řada spisů, vydaných později nacionálně-socialistickým Svazem učitelů dokazuje, že těmto slovům nelze vážně věřit. „Ano, Elzasany odtrhli od mateřské řeči. Ale záleží na vás, němečtí bratři, abyste toho nikdy nezapomněli. Elzasko-Lotrinsko je německá západní oblast, která je a bude znovu německá.“

Německá zahraniční propaganda neomezuje se jen na Elzasko-Lotrinsko, nýbrž organizuje také říšské Němce ve Francii, hlavně v Paříži, kde dokonce existuje hnědý dům. Propaganda využívá i světové výstavy. Německo vyslalo věrné nacistické delegace na 200 sjezdů, které se v Paříži konají. Samozřejmě s podmínkou, že se sjezdů nezúčastní žádný emigrant. Delegace mluví pak propagačně, zatím co demokratické státy dbají, aby nedaly Třetí říši záminku k diplomatickým protestům nebo k bojkotu světové výstavy. Agenti ministerstva propagandy objevují se na těchto sjezdech převlečení takřka za Evropany a snaží se světu namluvit, že současně Německo zaslouží si po kulturní stránce všechnu úctu, kterou potřebuje a které se dovolává.

Tím, že se zahraniční oddělení hakenkrajclerské strany přestěhovalo do ministerstva zahraničí, stalo se oficiálním zařízením Nového Německa. Je rozděleno na několik zemských úřadů a Francie spolu s Velkou Británií, Španělskem, Portugalskem, Belgií, Holandskem, Alžírem, Tunisem, španělským a francouzským Marokem patří k oddělení II. Z oběžníků ministerstva zahraničí ze dne 31. srpna 1933 se dovidáme, že materiál tohoto oddělení byl pomocí zahraničních zastupitelů dodán „na místo určení“. Šéfovi Bolemu jsou podřízeni

vůdcové zemských skupin, těmto pak krajší náčelníci atd. Ve Francii na příklad pracuje agent Schleier. Funkce zahraničních skupin se neomezuje jen na kulturní činnost, nýbrž zahrnuje také vyzvědačství, jak ukázal případ s vypovězením tří německých novinářů z Anglie. Anglické úřady zjistily, že němečtí státní příslušníci v Londýně a jinde — často drobní zaměstnanci — museli podávat zprávy o britských poměrech, a když odmítli, vyhrožovalo se jim, že nedostanou prodloužení k pobytu a budou muset Anglii opustit. Londýnská policie přesně tuto činnost zjistila a také okolnost, že k ní patří dohled na emigranty. „Daily Herald“ odhaduje nacistických agentů v Anglii na 500 a tvrdí, že všichni podléhají ústředí, nacházejícímu se ve čtvrti Bythwater. Ústředí vedl právě ti tři žurnalisté, kteří byli z Anglie vypovězeni.

Z tohoto ústředí, které je částí německé zahraniční organizace, byla Anglie zaplavována propagačním materiálem. Až teprve odborníci Scotland Yardu přišli na stopu činnosti, která se nelekala ani porušení listovního tajemství. Odвета pana Goebbelse, totiž vypovězení korespondenta „Times“, Ebbutta, člověka, který byl Třetí říši už dávno nepřijemný, poněvadž psal pravdu, účinkovala na světovou veřejnost více než směšně. Na stuttgartském sjezdu ozvala se proti Anglii ostrá polemika, poněvadž si Angličané — doufejme, že včas — uvědomili vlastní smysl vyslání kulturních přidělců.

Dosud jsme se ještě nezmínili o dalekosáhlém vlivu ministerstva propagandy na tisk v každé cizí zemi. „Hnědá síť“ uvádí 307 německých novin, které jsou v Evropě i v Americe pod kontrolou Goebbelsova ministerstva.

Stockholmský list „Sozialdemokraten“ dokázal podrobně, že metody této zahraniční propagandy se značně mění. List upozorňuje na činnost akademie v Mnichově, odkud jdou do celého světa nacističtí agenti. Jeden z nich přišel před několika lety do Gotenburgu a usadil se tam jako učitel řeči. Úkol splňoval několikerým způsobem. Vyučoval především za směšně nízké ceny kancelářské a obchodní zaměstnance a působil jako učitel i v dělnických organizacích. Tak získal první zprávy. Nápadný je také počet německých žurnalistů ve Stockholmu. Je jich tam 25. Případ v Helsingforsu ukázal, jak si troufají. Jeden z nich spatřil náhodou při demonstraci emigranta. Hned potom ho zavola telefonicky a vyhrožoval mu, že ho dá vypovědět do Německa, ba dokonce se pokoušel zaříditi, aby mu byl odebrán cestovní pas. Tyto poslední případy nemají zastřít skutečnost, že ve Švédsku již velmi dávno působí výborná nacistická organizace.

Zajímavé jsou zejména dokumenty, které získal luxemburský měsíčník „Die neue Zeit“, takže mohl uveřejnit fotografie potvrzenek. Z dokumentů vysvitlo, že luxemburská NSDAP je úplatkářskou a vyzvědačskou ústřednou, zásobující peníze fašistické organizace v Belgii, Francii a v Anglii. Pan Hess popíral sice na stuttgartském sjezdu taková spojení, ale fotografie dokazují, že prostřednictvím této ústředny dostal vůdce belgických fašistů — Degrelle — 375 tisíc franků.

Z dokumentární knihy, kterou vydali španělští protifašisté, dovidíme se o rozsáhlé činnosti velitelů přístavní služby, podléhající německé pracovní frontě. Fotografie oběžníků, rozesílaných touto organizací, seznamují nás se způsoby hospodářské špionáže a kontroly. Počet agentů, pracujících pro německou zahraniční službu, lze odhadnout na 25.000. Jejich pomocníky ve státech s početnějšími německými menšinami jsou příslušníci nacistické organizace v dotyčných zemích. Pro ilustraci uvádíme aspoň jeden dokument, nalezený v kanceláři velitele přístavní služby v Madridu, Karla Cordse, který býval vedoucím zaměstnancem Siemensových podniků:

„Přísně důvěrné!
Nepoužít pro propagační účely!

Nové organizace Gestapa:

„Ústředí“ je rozděleno na pět hlavních oddělení:

- H. A. 1: Dozor nad dopravou a všemi dopravními cestami na zemi a na moři.
- H. A. 2: Dozor nad ilegální činností komunistických a socialistických stran a Černé fronty (Strasser).
- H. A. 3: Dozor a kontrola nad bývalými členy všech ostatních stran (centrum a němečtí nacionálové).
- H. A. 4: Dozor nad NSDAP, nad všemi připojenými organizacemi a nad usměrněnými spolky a organizacemi.
- H. A. 5: Obrana proti hospodářskému, průmyslovému a vojenskému vyzvědačství.

Ústředí jsou podřízeny zemské úřady, rozdělené podle stejného schématu. Mimo to pracují samostatně „oddíly“, podřízené a odpovědné přímo ústředí.

U. A. 1: Dozor nad emigranty.

U. A. 2: Dozor nad cizinci a osobami bez státní příslušnosti.

U. A. 3: Dozor nad dopravou dopisů, telegramů a nad telefonickou sítí.

U. A. 4: Dozor nad politicky podezřelými (t. j. nad těmi, jejichž politická minulost nebo úmysly nejsou bližší známy).

U. A. 5: Dozor nad politicky nespolehlivými v řadách zemské policie.

Ústředí je také přímo podřízena „pozorovací úřadovna“, rozdělená na tři skupiny:

B. A. 1: Všeobecné oddělení pro veřejnou bezpečnost.

B. A. 2: Dozor nad SA.

B. A. 3: Dozor nad velkými závody a průmyslovými středisky.

Do tohoto rámce patří „zpravodajské oddělení“, sestavené z mužů SS. Sem přicházejí zprávy o výsledcích vyzvědačské činnosti NSDAP. (stráží v ulicích a domech atd.) a Říšského svazu protiletectvé obrany. Průmyslové organizace nacistické strany podávají zprávy oddělení č. 3.“

„Times“ má skutečně pravdu, píše-li, že německý návrh na vyslání kulturních přidělců třeba posuzovat podle toho, co již dosud víme o nacionalistické činnosti v zahraničí. V Berlíně existuje zvláštní oddělení, pověřené výlučně úkolem udržovat styk s Němci v zahraničí a získávat pro hákový kříž všechny, kteří jdou dosud svou vlastní cestou. Poznamenává-li tento vážný list, že organizování Němců v zahraničí je pramenem stálého neklidu, pak je to zjištění všestranně potvrzené.

K. R.

T G M

Willi Schlam m:

Nejzralejší plod 19. století

Článek tento, psaný německým emigrantem, je příkladem soudu německého duchovního světa o Masarykovi. Je tragedií pro dnešní svět, že tento německý duchovní svět byl vyhnán do emigrace.

Evropa ztratila největšího syna. Československá země pohřbívá nejvzácnější plod 19. století. Masaryk je mrtev.

Vskutku, je nejnepatrnější povinností nás, kteří se loučíme, abychom věčně vypočítali na konci tohoto ušlechtilého života jeho skutky politické a jeho činy. Opustiv náš svět, nutí dnešní dobu, aby skládala o bsáhlý účet. Neboť tento muž není jen jedním z velkých politiků, nýbrž je to historická postava, podle níž se řídí dějiny na celá staletí. Pronášejíce úsudek o postavě tak monumentální, vyslovujeme současně veliká rozhodnutí. S hlediska kulturně historického záleží osud Evropy na tom, jak vidí naše generace Masaryka.

Devatenáct bylo víc než dvacet.

Naše doba, chorá a zkažená, si nezasloužila, aby jí tento muž propůjčoval zář a důstojnost do svého posledního dechu. Nechtě se na Masarykově hrobě hanbí zmrzačená Evropa. Masaryk — to je ztělesnění velké a čistotné budoucnosti, kterou má Evropa prozatím za sebou. Evropa, již jasné 19. století přislíbilo mravní vzrůst a počestné uspořádání svých záležitostí, dostala ve 20. století strach před světlem a nyní se úprkem noří do tmy, která nás zachvacuje se všech stran.

Ano, Evropu opět zachvátil strach. To je nejhlubší příčina všech křečí, šílenství a výstředností naší doby. Strach. Strach před sebou, před společenskou odvážlivostí, strach před smrtí, ale právě tak strach před životem. Masaryk to věděl, neboť byl nadán instink-

tem pravého mudrce pro propastné, pudové síly doby, vymykající se prozatím přírodovědeckému výzkumu. A také to vyslovil v jedné ze svých stručných vět, které mívaly prostotu a někdy také veškerou moudrost biblické formulace. „Nebát se a mluvit pravdu!“ To je vše: nebát se a mluvit pravdu.

19. století překonalo velkorysým rozběhem tupý lidský strach a chtělo dát člověku odvahu k rozumné samostatnosti. U jeho zrodu stojí Goethův Prometheus, hrdě a lidsky vzdorující ponurým bohům osudu. 19. století šlo k pravdě, která má vlastní hodnotu a neohlíží se na žárlivé zájmy, vztité předsudky, lenivé tuposti tradice. U jeho zrodu stojí důvěřivé spoléhání exaktních věd, že lidské vztahy bude konečně řídit rozum — svrchované vědecké poznání, jako největší princip pořádku. A nyní se zdá, že toto 19. století — optimistické, dovolávající se rozumu, žíznicí po pravdě — přecenilo člověka: jakmile měl vzít do rukou svůj osud na vlastní odpovědnost pomocí gigantických možností vzrůstající se techniky a vědy, poděsil se a utekl zpátky do minulosti mythu, kouzelnictví a temné spokojenosti neodpovědného života hordy. Prometheus, který odvážně se jal přinášeti tvořivý oheň s nebe bohů, zděsil se své odvahy a pravdy a prchá raději znovu do tmy. Zdá se, že velké dobrodružství 19. století končí takto uboze . . .

V tomto věku potopy zvedá se T. G. Masaryk jako ztělesnění vši duchovní osvícenosti 19. století. Kontrast je jednoznačný a obrovský. Je výzvou ve filosofickém slova smyslu, ve smyslu plodné pohotovosti k boji. Jak nesmírně se musí hanbiti naše generace, jejíž úzkostlivá hysterie formuje tuto dobu, před samozřejmou velkorysostí postavy, která se od ní tolik odráží. Tváří v tvář Masarykově osobnosti nezbývá jí totiž ani omluva, že zatížila 19. století odpovědností za naši dobu! Ne, že by se jí minulé století vyhýbalo! Bylo nanejvýš odpovědné, poněvadž bylo ve své rozumářské důvěřivosti, slepé k realitě nebezpečného chaosu, který zůstával pod tenkým povrchem rozumově orientované moderní společnosti víc, než kdy jindy; a je přetíženou odpovědností za současný úpadek, protože přecenilo technický „pokrok“ a zapomnělo na podstatu věci, že technika má sloužit člověku a nikoliv člověk technice. Těmto dvěma smrtelným hříchům 19. století — jeho právě tak falešnému jako nekonečnému „optimismu“ a jeho rostoucímu sklonu přehlížet bídu lidské bytosti — děkujeme za převážnou část dnešního neštěstí.

Ale je naprosto nemožné obstát před Masarykem s takovým omezením. Objevil hříchy století už v době, kdy Evropa sotva pochybovala o definitivně dobytém vítězství. A právě proto vyjadřuje superlativ jen pouhou skutečnost, nazýváme-li Masaryka nejzralejším plodem 19. století. V tomto člověku spojil se totiž všechny důvěřivý vzlet století se skepsí opravdového mudrce v synthesi, v jejímž znamení bude stát celá mladá Evropa, nemá-li jí stihnout trest kulturní záhuby.

M u ž , k t e r ý v i d ě l p o d p o v r c h .

Masaryk, aristokraticky opovrhující chátrou, nepropadl nikdy velké slabosti 19. století. Nenahradil totiž empirického člověka vymyšleným. Naopak, této „optimistické“ záměně skutečnosti vypověděl nemilosrdný boj od první chvíle svého veřejného působení. Není to náhoda, nýbrž jasný náčrt životní linie, že mladý

Masaryk vstupuje do vědeckého světa studií o sebevraždě, kterou napsal r. 1877, tedy před šedesáti lety, kdy si Evropa ve vědě, v politice, v literatuře i v hospodářství myslila, že má plíce naplněny čerstvým vzduchem. Masaryk však vycítil otřes, blížící se omrzlost moderní společnosti, velkou krizi její životaschopnosti. Nic si nenamlouval. Naopak, spatřoval v sklonu 19. století namlouvat si „optimisticky“ vždy něco jiného, zákeřnou nemoc doby. Nazýval ji „subjektivismem“.

Tento subjektivismus je matným rubem lesku, kterým se vyznačovala tvář století. Nejpoulněji jej odsoudil ironickou větou: „Nesouhlasí-li skutečnost s mými teoriemi a představami — tím hůř pro ni!“ Všechny velké výkony kritického ducha mají na konec sklon vymknout se vlastním myšlenkovým metodám ke škodě své i ke škodě lidské. Tím obyčejně zakrňují, i když začínaly velkoryse. Výjimkou není ani pronikavě kritické 19. století, opilé vědou. Protože se mu na několika úsecích opravdu podařily smělé činy duchovního osvobození, dopotácelo se k představě o přímosti, nevyhnutelnosti a všestrannosti pokroku. Tatáž epocha, která za hlavní vymoženosti děkuje svému nepodplatitelnému kritickému a pozorovatelskému duchu, příliš rychle zapomněla, opojena vítězstvím, zachovat kritický postoj i vůči sobě. Protože se kritickému duchu podařilo dobýt nové oblasti, sklouzlo století k primitivní nekritické víře v automatický pokrok. Schopenhauer ji nazval „bezbarvým optimismem“. Tím začíná vášnivá oposice proti století, které důvěřuje pokroku. Je to začátek zlověstného rozkolu evropského ducha: na jedné straně důvěřivý pokrokový tábor s drahocennými ideovými poklady francouzské revoluce — na druhé straně rostoucí počet horlivců, proroků zániku, rozbolestněných a nenávistných „překonavatelů“ století a předcházející revoluce s jejími nádhernými sny o lidské svobodě, rovnosti a bratrství. Je to sklon k velkým činům a současně nebezpečí „subjektivismu“, který je ochoten uznat za skutečnost ve světě pouze to, co je mu příznivé.

Jaký to rozkol! A roztržena byla pravda. Nikdo ji neměl celou — na každé straně zůstal kus, zakrvácený a hynoucí. Celého, empirického člověka nahradila na obou stranách pouze jedna forma lidské podoby. Tu absolutně rozumná, chápavá a rozvázná bytost — tam pudové, lidské zvíře, ženoucí se do vlastní záhuby, bestie, povýšená za vzor. Otevřela se rána, která hrozí, že naše kultura vykrvácí. Bude-li totiž empirický člověk (ne ten, kterého si vybájl „subjektivismus“, ale skutečný člověk) postaven před ztrnulou a vyhrocenou alternativu rozvahy nebo pudu, vědy nebo některého náboženství, zapadne vždy znovu do polotmy. Právě v tuto nebezpečnou alternativu vyústilo 19. století. Historický čin Masarykův (který úplně pochopí teprve příští doba) spočívá v tom, že překonal tuto alternativu, v jejíchž chapadlech začíná zanikat evropské kulturní dědictví.

V e l i k o s t v j e d n o d u c h o s t i .

Nikoliv, Masarykův kulturně historický záchranný čin nespočívá ani v nějaké filosofické soustavě zbrusu nové, ani v nějakém „původním“ objevu. Intelektuálové, kteří lační po sensacích a očekávají spásu od nějaké „nové“ ideje, jsou vůbec pošetilí. Všechno myslitelné bylo už totiž jednou promyšleno a záleží jen

na tom, abychom je dovedli znovu a správně promyslet pro svou dobu. (O tom již Goethe uvažoval.) Veliký čin Masarykův je tak prostý a jedno-duchý, jako byl on sám a jako je sama pravda. To, co Masaryk zanechává jako tvůrčí příklad ztřeštěné Evropě, je počestnost kritického ducha, který si realitu nevymýšlí, ale snaží se ji rozumně uchopit. Nikoliv s fatalistickou vírou v její předurčenou „vnitřní automatiku“, nýbrž se silnou idealistickou vůlí. Masarykův velký odkaz Evropě, která chce ještě žít, je jeho realistický humanismus.

S nedostižnou citovou jistotou naznačil Masaryk (který nebyl socialista pouze objektivně, ale i ve svém vědomí) již před desíletími hranice nebezpečí, hrozícího vědeckému socialismu. Řekl přece, že se vědecký socialismus sám omezuje, když odmítá mobilisovat pro přestavbu společnosti celého člověka, takového, jakým vskutku je, se všemi protiklady a se všemi spleťtými duševními a náboženskými potřebami. Realista Masaryk, tento nejosvícenější muž osvíceného 19. století, pochopil jako realitu náboženskou povahu člověka, podmíněnou ideovými prátouhami. Učenec, jehož hlavním odborným dílem jsou „Základy konkrétní logiky“, pochopil dokonale, že hybnou silou v lidské společnosti není vědecké a logické „přemlouvání“ člověka, nýbrž oživení jeho původních mravních pudů. Ale na rozdíl od všedního druhu učenců, kteří se sami vzdalují své metody, Masaryk — nepřítel dogmatiky — nikdy nebyl v pokušení dogmatizovat své kritické námitky proti některému dogmatickému stanovisku. Masaryk nezanechává sociologické „učení“ — nýbrž mnohem víc. Totiž příklad, jak dovede bdělý, čistý, kritický a vůči lidským věcem přece laskavý a chápavý duch, vytěžit z empirické reality největší společenské výkony, aniž by trhliny dogmatických nauk ucpával zmítajícími se lidskými obětmi a zradil kterýkoliv povznášející ideál.

Tajemstvím takového postoje, který jedině může zachránit Evropu před smrtelnou křečí, je: snášelivost. Ovšem nikoliv impotentní trpělivost vůči zlu, která si v dějinách několikrát vypůjčila vznešené jméno. Masarykova snášelivost je zákonitým potomkem klasického pojmu snášelivosti z 18. století. Je to úcta k duchu, vyplývající z poznání, že tento duch je mnohostranný a zahyne, bude-li zahrán do slepé uličky výlučného, totalitního a vnuceného postoje. Odvaha hledat pravdu a vyslovit ji nedá se smířit se sebezbožňováním a roste pouze v jediné zahradě — totiž ve vlastní. Masarykova snášelivost je projev tvůrčího ducha, který překonává provokativní alternativy, vyhnané na ostří nože. Přípravuje synthese, které nesou budoucnost. Nikoliv jen rozum nebo jen věřící cit, nýbrž oboje a každý z nich svrchovaně tam, kde je na pravém místě. Ať vládne v říši rozumu opravdu rozum a v království citu vskutku cit! Z porušení kompetence roste pohroma. Nikoli zespolečenštěný pořádek nebo individualistická svoboda, nýbrž oboje a každá složka na pravém místě. V technice, ve vnější civilisaci má rozhodovat zespolečenštěný pořádek, ale v hlavní říši duchovní kultury obrana individuální svobody proti divoškému shluku. Nikoli národ nebo lidstvo, ale oboje, a do té míry, do jaké je opravdu rozumnou skutečností.

Národ jako přirozené a každodenní ovzduší práce — a lidstvo jako zářivý cíl, takřka jako clearingové středisko základních výkonů. Nikoliv spoléhání se na pokrok nebo konservativní spoutanost tradicí, nýbrž oboje a takovým způsobem, aby důvěra v pokrok byla všude tam, kde máme reální prostředky pro tvorbu nových hodnot — a tradice zase tam, kde naši touze po štěstí vyhovují hodnoty zděděné.

19. století onemocnělo rozpolceností velkých duchů, kteří začali vidět jen jednu stránku mnohostranného lidského života. Dvacátému století hrozí nebezpečí výbuchu následkem totalitních nároků malých duchů, kteří jsou již povahou dosti bláhoví, aby věřili, že vládnou universálním zázračným prostředkem. Ale naše století mohl by vyléčit duch Masarykův, který sjednotil v lidskou syntese protichůdné živly 19. století a přivedl je k největší záři osobnosti. Opravdu, Masaryk nezanechává žádný recept a nepředpisuje žádnou zázračnou léčbu pro tisíce bolesti člověka. Byl příliš velký, aby se choval velikášsky. Byl příliš vznešená vůdcovská osobnost, aby chtěl lidi násilně podrobit svému poznání. Nebyl nadčlověk. Byl takovým, jakým by člověk měl být. A to je mnohem víc.

T. G. Masaryk, nejzářivější lidská postava této doby, je nový tvůrce humanismu. Ani humanismus není Masarykův „objev.“ Masaryk „jen“ pomohl znovu objevit člověka. Opravdového, empirického člověka. Takového, který se rodí, žije a miluje, má strach a oddává se nadějším, je moudrý a hloupý, pudový a touží po vzestupu — a všechno najednou. T a k o v é h o člověka — ne vymyšleného — Masaryk miloval bez ilusí a s dobrotivou shovívavostí. Takovému člověku chtěl trochu pomoci v jeho věčné pouti. To je všechno. A je to víc, než řvavé tirády na tržištích naší zkažené doby.

Východiskem, smyslem a cílem všech lidských námah je člověk sám a má jím zůstat. Nikdy se nemá stát surovinou, nedůstojným prostředkem nějaké „ideje“, byť by se sebehlučněji nazývala „velikou“. Lidská důstojnost, blahobyt a štěstí — jen to je předmětem a cílem dějinného úsilí, které má pak právo vyzvat člověka k nejvyšší oběti, k obětování života. Takový postoj k společnosti, politice a dějinám nazýváme h u m a n i s t i c k ý m. Všechno ostatní je zlý sen. Na hrůzný sen lze ovšem i umřít. Masaryk je neumlkající připomínka naší době, aby se z hrůzných snů zachránila do hřejivého jasu denního světla.

„Nebát se a mluvit pravdu!“ To je všechno. Nebát se — to by znamenalo stát se konečně pánem onoho kousku života, který je nám určen. A mluvit pravdu — to by byl jediný prostředek zahnat hloupý a vražedný strach. Tedy jediný způsob, kterým by se člověk mohl stát pánem sám nad sebou.

Nejlepší složky naší evropské generace stojí u Masarykova hrobu s bolestným pocitem studu nad pošetilými výstřednostmi, k nimž je strach doby zahnal. Ze země, která přijala nejzralejší plod 19. století, mohlo by vyrůst lepší století dvacáté. V tom případě, kdyby se evropská mládež odvrátila od zuřivého pokušení a přiklonila se k moudrému Masarykovi. Kdyby se učila od něho nebát se a mluvit pravdu.

Dr. Jan Stránský:

Škola svježesti

V článkách, kterými anglický tisk komentoval smrt našeho prvního presidenta, četli jsme až nápadně často větu, že mezi T. G. Masarykem a velikými britskými státníky bylo silné duchovní příbuzenství a že se zemřelý celým svým způsobem života a myšlení hodil daleko více do velkého anglosaského světa než do malého střeoevropského státu. Je to myšlenka stará, v Anglii hojně rozšířená a při tom ne zcela správná: Angličané zkoumali Masarykův poměr ke sportu, obdivovali se duševní svježesti, kterou si uchoval až do smrti, znali nesmírnou autoritu, které požíval v republice i v ostatním světě, viděli jeho důstojnou abdikaci a cítili, jak velice se Masaryk liší od ostatních evropských politiků. Byly to hlavně zevní znaky, které jim z Masaryka učinily „britského státníka, jemuž bylo souzeno žítí na kontinentě“. Masaryk ovšem nebyl britský státník a není jistě třeba dokazovati jeho střeoevropanství a mluvit o jeho české, nejčestější povaze. Je však nesporné, že se Masaryk celým svým životem od základů lišil od těch uštváných, uhoněných a unavených kontinentálních politiků, kteří se drží zuby nehty svých poslaneckých a ministerských křesel, rychle stárnou a odcházejí nakonec poražení, znechuceni a podlomeni. V tom právě, v oné svježesti starce a v nejdůstojnějším odchodu do ústraní podobal se nejvíce Masaryk Peelovi, Gladstonovi, Disraelimu a ostatním velikým postavám britských politických dějin. Tím také nejvíce patří i do dnešního, moderního anglosaského světa, který se ostatně od Peelových a Gladstonových dob pramálo změnil.

Svět britských politiků.

Britský politický svět je podivuhodná kuchyně. Je plná zvukných jmen; ale o lidech, jimž ona jména patří, víme málo: každý den můžete vidět u vchodu u Foreign Office pana Edena — pokuste se však vypátrat, kam jede v sobotu na weekend a co tam dělá. Můžete přesně zjistit, kolik hodin prosedí pan Chamberlain ve své úřadovně, stěžej však se dovíte, jak tráví svoje večery. Soukromý život britských politiků je strašlivě soukromý — je chráněn nejen ostychem Angličanů, kteří nenakukují přes plot do cizích zahrad, ale i vlastní prostotou a jednoduchostí. Z tisku se dovíme málo, protože tisk, věrný staré tradici, referuje jen o oficiálních vystoupeních jednotlivých politiků. I když útočí na odpůrce, šetří jejich soukromí — lord Rothermeere poznal za prudké kampaně, kterou pozvedl před několika roky proti Baldwinovi, posvátnost této tradice: Angličané mu nikdy neodpustí, že do tehdejší debaty zatáhl paní Baldwinovou.

Soukromý život britských politiků, jejich zájmy, zábavy, jejich odpočinek a záliby, to všechno je nedotknutelné. A přece, chceme-li porozumět britské politice, musíme rozumět životu britských lidí, hlavně těch, kteří tu politiku dělají. Je to život plný paradox: sedmdesátiletý pan Baldwin odchází, protože je stár, ale doporučuje za svého nástupce pana Chamberlaina, který je jen o dva roky mladší. Sedmdesátiletý Baldwin odchází svěží a pln síly, a jedině, nač si stěžuje, je revmatismus, o kterém onehdy vyprávěl vesničanům, když po něm chtěli, aby jim přednášel. Ale čtyřicetiletý pan Eden, který se stal ve věku osmatřiceti let zahraničním ministrem nejmocnější říše světa, je den ode dne zvanější. Jedenaosmdesátiletý Mac Donald omdlévá při každém banketě a už ani jeho nejzavilejší odpůrci z Labour Party se nevysmívají jeho senilním proslovům. Zato o tři roky starší pan Lloyd George vyjíždí, jako by nešlo o víc než o cestu z Londýna do Portsmouthu, na Tichomořské ostrovy, vrací se, rozrušen abdikací kříží do Anglie, „vyskakuje z lodi jako mladík a pod jeho krokem duní lodní můstek a otrásá se Anglie“. Triadesátiletý Churchill obrací

dolní sněmovnu vzhůru nohama, starý Lansbury, kterému je skoro osmdesát, běhá se svým mírovým posláním od jednoho diktátora ke druhému, žení se Wickham Steed, jemuž už taky pomalu táhne na sedmdesátku.

Čím to, že jedni stárnou a druzí si uchovávají — i fyzicky — dokonalé mládí? Odkud se u převážně většiny britských státníků bere svježest, kterou jsme tolik obdivovali na svém prvním presidentu? Co naplat — nestačí svěst všechno na mokré, ale zdravé anglické podnebí, na správnou životosprávu a na zdraví anglosaské rasy. Musíme přece jen, chceme-li si vysvětlit, proč mohl sedmdesátiletý Gladston káčet ve svém parku stromy a proč může sedmdesátiletý Lloyd George káčet v britské sněmovně vlády, poodhrnout oponu, která zastírá soukromí anglických politiků, a podívat se, jak vypadají a co dělají mužové z Whitehallu doma u svých krbů.

Společnost bohatých.

Jak žijí mužové z Whitehallu? Žijí — a to je první odpověď, kterou vám dá na naši otázku každý Angličan bez dlouhého přemýšlení — blahobytně a pohodlně. Bohatství ovšem samo nestačí k tomu, aby si lidé udrželi tělesnou a duševní svježest; dovede jim v tom však znamenitě napomáhat, a angličtí političkové jsou bohatí: sedí v mnoha správních radách, mají téměř pohádkové příjmy a nikdy nepoznali, aspoň většina z nich, bídu a nedostatek, protože nashromážděný majetek leží v jejich rodinách už po generace. Baldwinův dědeček založil jednu z největších britských oceláren, Chamberlainovu otcí, obávanému Siru Josephu, patřilo půl Birminghamu, Samuel Hoare, o němž se mluví jako o příštím předsedovi vlády, pochází z velmi staré a velmi bohaté bankovní rodiny. Sir John Simon, vůdce vládních liberálů, má jednu z největších britských advokátních kanceláří. Jeho kolega v povolání a jeho bývalý kolega ve straně, Sir Archibald Sinclair — vůdce liberálů opozičních, vášnivý a upřímný nepřítel kapitalismu, muž s velikou budoucností — vydělá si jako Kings' Council našich 5,000.000 Kč ročně. Všichni členové dnešní vlády jsou nadprůměrně bohatí. Jedinou výjimkou z tohoto pravidla je Duff Cooper, ministr války, a jeho kariéra velmi trpí nedostatečností jeho příjmu; kapitalistická Anglie nemá totiž mnoho důvěry k lidem s nízkým bankovním kontem, Duff Cooperovi se často vyčítá lehkomyšlnost a bohémství a byl by už patrně, nebýt pana Baldwinu, dávno padl. Druhý z „Baldwinových hochů“, Anthony Eden, byl náležitě vybaven už z domova a kromě toho se ještě velmi bohatě oženil.

Ministři z Whitehallu mají mnoho peněz, poslanci z Westminsteru rovněž. Politika je v Anglii řemeslo nevýnosné, volební kampaň je nákladná, nákladný je i život v Londýně. Poslanecký plat je malý — až do června letošního roku dostával každý poslanec 400 liber ročně. Teprve v červnu, když Sir John Gannoni, předseda parlamentního „kuchyňského komitétu“ oznámil, že parlamentní restaurace pracuje s deficitem a že ceny obědů a večeří musejí být zvýšeny, vynutili si poslanci přírůstek 200 liber. Z poslaneckého platu nežije ostatně nikdo, leda snad jediný komunistický člen sněmovny, Mr. Gallacher. Pan Gallacher, bystrý chlapík a obávaný debatér, vyličil jednou reporteru „Evening Standardu“, jak to dělá, aby neutratil za týden víc než tři libry: našel si, aby nemusil jezdit do sněmovny autobusem nebo podzemní drahou, jednopokojový byt hned vedle parlamentu a platí za něj dvacet šilinků, což je na anglické poměry strašlivě málo. K snídani má jen čaj a toasty, žádnou slaninu s vejci — takový přepych si přý nemůže dovolit. Na obědy chodí do malé hospůdky za Parlamentním mostem, protože oběd ve sněmovní restauraci je příliš drahý — stojí tři šilinky šest pencí, to jest našich 25 Kč. K večeři mívá čaj a párky nebo čaj a sýr. Čas od času jde za sixpence do některého z laciných předměstských biografů, jednou za rok si koupí oblek. Za noviny dá dva šilinky, za tabák

rovněž dva šilinky, za korespondenci utratí týdně deset šilinků. O to, co zbude, rozdělí se paní Gallacherová s britskou komunistickou sekci.

Jak vidno, žije pan Gallacher stísněně, i když má svůj rozpočet v rovnováze. Všichni ostatní na politiku doplácí a žijí při tom blahobytně a pohodlně, protože mají z čeho dopláceti. Baldwin kdysi prohlásil, že mu z každého šilinku, který měl při vstupu do sněmovny, zbylo o něco méně než penny. Ještě dnes je však Baldwin velmi bohatý muž a před třiceti lety musil mít, podle toho, kolik pencí mu dnes zbylo, nesmírně mnoho šilinků. I ostatní lidé z Whitehallu a Westminsteru měli a mají mnoho šilinků — jsou to bohatí lidé a jejich bohatství, které má nepochybně mnoho zásluh o čistotu britského veřejného života, má také silný vliv na délku a úroveň životů soukromých.

V ě č n ý s p o r t .

V rocence, kterou vydala letos v červnu Old Rugbyian Society, padl nám do oka nevinný odstavec, zastrčený mezi sportovní zprávy:

„Mr. A. Neville Chamberlain je první rugbyista, který se stal ministerským předsedou Velké Británie. President Společnosti mu zaslal blahopřání za hráče rugby a ředitel školy mu blahopřál jménem žáků a učitelů.“

Je to poněkud zvláštní zpráva, ale v jiném smyslu, než se nám, kontinentálcům na prvý pohled zdá. Zvláštní je na ní totiž jen to, že pan Chamberlain je první hráč rugby, který byl povolán do Downing Street č. 10 — zdálo by se totiž, podle obliby, které se tato hra v Anglii těší, že nejméně každý druhý ministerský předseda hrál v některém rugbyovém teamu. Je zcela přirozené, že dnešní předseda vlády byl činným členem sportovního klubu, právě tak jako je přirozené, že on sám a zdrcující většina všech britských politiků provozuje některý sport dodnes. Mr. Chamberlain už ovšem nehraje rugby, zato však vášnivě rybaří a ujede z Londýna, jak jen může, do severního Skotska na pstruhy. Téměř všichni politikové hrají — tak jako většina zámožných Angličanů — golf, a někteří z nich, jako na příklad Hambro, mají za sebou mnoho vyhraných závodů. Pak je tu ovšem jízda na koni, tělocvik, plavání, tennis, které už v Anglii ani nepovažují za sport, nýbrž přímo za životní nutnost. Pak je tu automobilismus, turistika, vodní sporty; Samuel Hoare je prý na příklad znamenitý plachtař, Anthony Eden výborně lyžuje. Majitelé horských chat z okolí Ženevy ho znají stejně dobře jako novináři z Paláce míru. Masaryk, který na tělesnou stránku nikdy nezapomínal, měl by ze členů britské vlády radost: britská vláda je zdravý, sportovně žijící a dobře vytrénovaný team.

D u š e š k o l á k a .

Sportem si lidé z Whitehallu udržují svoji tělesnou zdatnost. Čím si však uchovávají onu podivuhodnou duševní svěžest, s níž se tak zřídka setkáme jinde než v Anglii? Pátráme-li po zdrojích této svěžesti, setkáme se, ať už jde o ministra nebo poslance, o konservativce, liberála nebo labouristu, s jakýmsi podivným a téměř nedefinovaným rysem povahy: všichni ti páni, kteří jdou do politiky, ať už z osobní ctižádosti nebo pro větší slávu Anglie, kteří vítězí nebo prohrávají, kteří ze sebe dělají proroky nebo demagogy, nesou s sebou totiž všemi bitvami a celým životem v některém koutku svých srdcí kousek čistého dětství a nefalšovaného klukovství, které občas propukne. Nemýlíme-li se, bylo kdysi řečeno o zemřelém Balfourovi, že měl d u š i š k o l á k a; všichni britští politikové ji mají, mají alespoň kus oné chlapecké duše, která věčně skotácí, mění práci v zábavu a zábavu v práci, rozhání nudu a melancholii a dokazuje nakonec, že život stojí za to, aby byl prožit.

Školácká duše se projevuje v mnoha obměnách a promlouvá nejrůznějším způsobem: letos na jaře si jedna z velikých železničních společností pozvala pana Winston Churchilla, aby pokřtil novou lokomotivu. Winston pronesl řeč, rozbil o nový stroj láhev šampaňského, nato si nasadil na hlavu topičovu čepici a vyrazil s lokomotivou na první vyjížděku. Byla to ovšem mimo jiné reklama pro železniční společnost a hlavně pro pana Churchilla, protože jeho fotografie s železničářskou čepicí prošla všemi novinami. Nepochybujeme však o tom, že se pan Churchill na své lokomotivě znamenitě bavil. Jiný příklad: když byl dnešní ministr války Hore Belisha ministrem dopravy, prostudoval prý do detailů plán Lodýna a vymyslel do nejmenších podrobností organizaci dopravního ruchu. Dnešní ministr dopravy, dr. Burgin, sedl si za několik týdnů po tom, co se ujal úřadu do letadla, které sám řídil, a podnikl velkou leteckou turu po britských dálkových silnicích. Letectví se vůbec těší u členů britské vlády značně oblibě: jedině Baldwin, Chamberlain a Lloyd George nesesedli dosud v letadle. Zato mají mnozí z jejich kolegů, na příklad Hoare nebo lord Londonderry, pilotské zkoušky — Londonderry má dokonce vlastní letadlo. Je už téměř samozřejmé, že se každý ministr války naučí létat — jistě ne z nutnosti nebo z pouhého sportu; jde tu o něco jiného: chtějí si přiblížit svoje povolání, chtějí se s ním sžít, proměnit si je tak trochu ve hru a dovolují tedy, aby v nich promluvila jejich školácká duše.

Školácká duše si chce hrát: Neville Chamberlain napsal v době zlé finanční krize dopis „Timesům“, že viděl v Hyde Parku šedého konipáska. Baldwin chystal, jak známo, královskou korunovaci; ale chystal ji tak, že si dal předvádět každý z navrhovaných ornamentů a sám rozhodoval o tom, jak mají být vyzdobeny londýnské lucerny. Na hru se najde vždycky dost času — ještě se nestalo, aby některý z významných politiků odřekl, i když třeba hrozila vládní krize, účast na banketě, pořádaném jeho starou školou. Uprostřed korunovačních oslav našel si Jiří VI. dost času, aby si mohl zaletět do letního tábora své školy. Seděl tam se svými spolužáky u ohně a zpíval s nimi starou školní píseň.

Kde končí píseň a kde se začíná hra? Někdy je hranice pevně vymezena, někdy ji vůbec nezjistíme. Baldwin pronesl mnoho významných řečí, na které napjatě čekal celý svět; mnohé z nich byly, jak řekl Wickham Steed, polopoetické exkurse do politické filosofie, a o některých z těchto řečí napsal redaktor „Times“, že patří pro svoji krásnou formu do antologie anglické prosy. Kdo ví — možná že Baldwin, který tolik miloval čistotu řeči, myslil víc na formu než na obsah a jisto je, že si s formou, i když měl na mysli především obsahovou stránku oněch projevů, skutečně hrál. Anebo se podívejme na pana A. P. Herberta a jeho slavný manželský zákon. Když byl Mr. Herbert ustanoven referentem pro reformu manželského práva a když poznal, jaké překážky stojí v cestě zamýšlenému usnadnění rozluky, posadil se a sepsal knihu „Holly Deadlock“, román o manželské rozluce. Anebo starý Lloyd George, který na sebe letos v červnu navlékl bílou paruku a purpurovou komži a vítal letos v červnu jako kastelán Carnarvonského zámku krále a královnu. Při onom uvítání zpívaly sbory starou waleskou hymnu, kterou L. G. sám přeložil do veršované angličtiny — zase ta duše školáka! A mluvíme-li už o Lloyd Georgovi, o onom nestárnoucím bojovníku, který si nad svým krbem napsal, že „líný muž je stejně neúčinný jako mrtvý muž“, nesmíme zapomenout na jeho vášnivou lásku k waleskému lidovému umění, na jeho statek v Churtu — ale zde už se dostáváme k jinému, docela zvláštnímu prameni, z něhož čerpají Angličané svoji nehynoucí svěžest: po anglicku se jmenuje Hobby, po česku se mu říká koníček nebo také zvláštní záliba.

Hobby, nezbytný inventář.

Hobby, koníček, je víc než účelná vzpruha, kterou se člověk léčí z jednotvárnosti všedního života a překonává přepracovanost. Je to v Anglii cosi blízkého národní tradici, je to nezbytný inventář, který si musí politik pořídit do veřejného života. Baldwin měl svoji dýmku a prasátka, o Chamberlainovi, jakmile nastoupil na jeho místo, začaly z ničeho nic všechny konservativní listy nápadně často psát jako o milovníku a pěstiteli květin. Ve skutečnosti není hlavní Baldwinova záliba chov prasátek, nýbrž veliký skleník, ve kterém pěstuje ovoce. Prasátka jsou ovšem jaksi viditelnější a výraznější. Pan Baldwin si je proto ponechal, i když ho už přestala zajímat, tak říkajíc ad usum veřejnosti. Málokdo však ví, že za svoje skleníkové ovoce dostal právě před dvěma měsíci osmnáctou zlatou medaili. Právě takové je to s Chamberlainem: jeho hobby je řecká a latinská literatura, Shakespeare a kromě toho rybaření. Pravda, jednou se v parlamentě k velikému údivu posluchačů z ničeho nic rozhovořil o kráse jarních barev, o zeleném trávníku a o petrklíčích, nikdy však květin nepěstoval. Ale výrobcům propagandy nestačila ani klasická literatura ani Shakespeare, vzpomněli si na chrysanému, kterou nosili ve své knoflíkové dírcce nejprve Joseph Chamberlain a po něm zemřelý bratr nynějšího ministerského předsedy, Sir Austin, a přisoudili tedy Nevilleovi pěstitelství květin.

Zmínili jsme se už o Lloyd Georgovi a jeho polnostech v Churtu. V červnové zemědělské debatě promluvil letos Lloyd George velickou politickou řeč o zelenině. V referátě o této řeči napsaly „Sunday Times“: „Starý bojovník nám dokonale přiblížil zemědělský problém. Viděli jsme sedláka, který opustil svůj statek, šel do města a mluvil — mluvil ne jako znalec statistik, ale jako vesničan, který odešel od své životadárné půdy“. Věru, takovou chválou, jaké se tenkrát dostalo bojovnému opozičnímu liberálově, nezahrnuly už dávno konservativní „S. T.“ žádného z vládních politiků. Je ovšem pravda, že si Lloyd George tu chválu zasloužil: pracuje na svém statku jako skutečný zemědělec a dovedl z nepřilíš úrodné waleské půdy vykouzlit podivuhodně dokonalé plodiny. Ve svém londýském domě na Addison Road — v tak zvaném waleském domě, o kterém se říkalo, že tam i psi štěkají jen po walesku, měl L. G. rozsáhlou zelinářskou zahradu. Lloyd George je zemědělec vášnivý a vychloubačný: jednou o něm napsali, že „Hamlet pohrávajíc si Yorickovou lebkou, není o nic poutavější než starý L. G., když drží v ruce brambor z Churtu a opěvává jeho přednosti“.

Winston Churchill je znamenitý námořník, a také o Siru Samuelu Hoareovi se tvrdí, že v dobách, kdy byl prvním lordem admirality, pronikl hluboko do tajů mořeplavby. Kromě toho platí Sir Samuel za znamenitého znalce ruštiny a ruské literatury: když letos pořádali ruští emigranti v Londýně Puškinovu oslavu, překvapil je Hoare dokonalým přednesem básnickových veršů v originále. Přítomní aristokraté byli velmi polichoceni, zato sovětské vyslanectví nemělo z Hoarovy úcty na emigrantské oslavě přílišnou radost.

John Simon, kancléř pokladu a vůdce vládních liberálů, pěstuje ve svých sklenících a ve své zahradě květiny. Sir Robert Wansittart, stálý podsekretář pro zahraničí a jeden z nejvýznačnějších a nejméně známých britských činitelů, píše a vydává lyrické básně. W. S. Morrison, kterého označil Cummings za nejlepšího muže Labour Party a který vtrhl v čele socialistů na londýnskou radnici, proslul jako pěstitel ovoce, hlavně jablek a hrušek. Každý z těch ostatních, o nichž se nemůžeme rozepisovat, má svoji branku, která ho vyvede z dusné úřadovny na svěží trávník, ze světa práce do světa zálib. Každý — kromě těch nešťastných, kteří nemohou nebo nechťejí obětovat svému koníčku dvě nezbytnosti: peníze a čas.

Unavení.

Koníček nemusí být ovšem nákladný a může dokonce, jak je vidět na příkladě pana Lloyd Georgea, vynášet pěkné peníze. Každý se však nedovede nadchnout pro pěstování brambor, a pěstování květin je už na příklad hodně nákladná věc. Ti, kterým se nedostává peněz a času, nemají obyčejně vedlejších zálib; nemají také zpravidla mnoho naděje, že se bude, až oslaví svoje čtyřiasmdesáté narozeniny, otrásat pod jejich kroky Anglie.

Kdo jsou ti unavení? Jeden z nich zmizel při nedávné rekonstrukci z vlády a z veřejného života. Jmenoval se Ramsay MacDonald, vybudoval a roztříštil anglickou socialistickou stranu, byl prvním socialistickým ministerským předsedou. Těžce se protloukal v mládí, žil v bídě a rval se divoce za svoji stranu. Když se stal ministerským předsedou, neměl ani tolik, aby si mohl zakoupit automobil. Nebýt bohatého průmyslníka, který mu poslal darem rolls-royce, byl by tehdejší ministerský předseda chodil pěšky nebo jezdil taximetrem. Příliš mnoho zkusil, příliš pozdě se dostal k moci — tak pozdě, že „jeho starý žaludek nedovedl už ztrávit pocty, jimiž je každý premiér zahrnut“. Místo, aby se pořádně pustil do golfu, nebo aby si založil, jako ctihodný Baldwin, chov prasátek, sbíral po šlechtických domech úsměvy a pronášel podivně nesouvislé řeči. Nakonec prohrál všechno, prohrál prý i svoji duši; v Baldwinově vládě zůstal ještě jako unavený stín, po rekonstrukci zmizel.

Pak jsou tu ještě jiní: říká se, že Sir John Simon prohraje svůj zápas s časem, že příliš spěchal a že se příliš udýchal. Unaven je i J. L. Garvin, který ještě před několika roky zářil jako hvězda první velikosti na britském novinářském nebi a který dnes sedí jako zatrpklý stařec ve svém bytě a nechce už s nikým mluvit. A mnoho a mnoho jiných, kteří nedojdou cíle.

Únavu začíná cítit i britský zahraniční ministr. Anthony Eden, Baldwinův hoch a Chamberlainův přítel, muž, „který byl, když létal se svou diplomatickou aktovkou a tenisovou raketou po evropských městech, vítán jako cosi mezi Sirem Galahadem a Clark Gablem“, doslovně za poslední půlrok zešedivěl a ztratil mnoho z oné svěžesti, která nás tolik okouzlovala. Náleží ještě dnes k nejbystřejším řečníkům a nesporně si udržel titul nejelegantnějšího z politiků. Jeho přátelé však s lítostí vidí, jak se spaluje, jak se den ode dne opotřebovává. Vysvětlení? Přinesly je nedávno „Sunday Times“, které spočítaly, že měl britský zahraniční ministr za jedenadvacet měsíců — a jaké to byly měsíce! — pouhých jedenatřicet dní prázdnin.

Edenovo politické postavení je dnes znamenité: je podporován Chamberlainem a vedoucím pokrokovým křídlem konservativní strany a má plnou důvěru socialistické a liberální opozice. Nikdo však nevěří, že se kdy stane ministerským předsedou. „Nevydrží“, říkají o něm znalci poměrů; zdá se bohužel, že mají pravdu.

Smysl pro poměr věcí.

Peníze, sporty, vedlejší záliby, hravost — co ještě dodává britským státníkům svěžesti a pomáhá jim udržeti si mládí? Zbývá nakonec zdroj nejbohatší a nejspolehlivější: smysl pro poměr věcí, pro poměr zájmů a hodnot. Přechtěte si nedávno vydané Baldwinovy řeči a uvidíte, že filosofie, do níž odstoupivší ministerský předseda podnikal svoje polopoetické exkurse, nebyla tak docela špatná. Poznáte z nich, jak se anglický, v Baldwinově případě neangličtější politik dívá na politiku, na její účel a na její místo v lidském životě. Pravda, každý z těch mužů z Whitehallu má svoji ctižádost, svoje soukromé zájmy, cíl, k němuž chce dojít. Každý z nich však ví — a to je spojuje víc než členství v jedné straně a

účasť v jednej vláde — že zanikla všechna caesarovská politická opatrenia, že však nezaničila jeho kniha o válce galské, že se využily zákony královny Alžběty, že však Shakespearova dramata budou žít na věky. Vědí, že ve stupnici hodnot není politika zdaleka na prvním místě, vědí také, že Člověk je víc než Ministerský Předseda, a že je modré cornwallské nebe nepoměrně krásnější než začouzený strop sněmovní síně. Angličané dovedli rozpoznat, co je dočasné a co věčné; je to cenné poznání, neboť z tohoto poznání vyrůstá nakonec politická i lidská kultura jejich vůdců.

politika

Gustav Winter:

Společnost národů — co to dnes je

IV.

Amerika vypřáhla.

První a velmi těžká rána postihla Společnost národů již vlastně ve chvíli jejího vzniku. Spojené státy, jež daly nejvlivnější popud k jejímu založení přímou iniciativou Wilsonovou, odepřely vstoupit do ní. To byla ovšem veliká ztráta mocenská a prestižní, jež připravila Společnost národů od první chvíle o účast a pomoc nejmočnějšího státu a ohrozila tak její universální dosah, ale snad ještě větší ztráta morální. Ze státníků, kteří „dělali mír“, jen Wilson to myslel se Společností národů upřímně, ostatní ji strpěli jako ústupek velikému spojenci za mořem. „Vy věříte ve Společnost národů?“ ptával se Clemenceau s potutelným úsměvem, mhouře své tygří oči. On ovšem nevěřil. A ze všech velikých států jen právě Spojené státy, jež v dělení kořisti po válce nic nechtěly pro sebe, mohly ve Společnosti národů vlivně zastávat provádění zásad, v jejichž jménu byla založena. Tak vstupovala Společnost do života zmrzačena, amputována, bez oné veliké prestiže politické a mravní, jež jí v duchu jejích tvůrců měla nahradit nedostatek efektivní moci. Nebylo v ní Spojených států, nebylo v ní Německa, chybělo sovětské Rusko, nebylo přizváno Mexiko.

Neúčast Spojených států byla považována ve Společnosti národů samé za neštěstí takové, že existence Společnosti byla posuzována po více než dvě léta velmi skepticky. Žádný z úředníků se nepovažoval ještě roku 1921 příliš pevně v sedle. Jedna věc způsobila pak, že se aspoň o trvání Společnosti přestalo pochybovat. Francie jako advokát Polska a Anglie jako advokát Německa vedly úporný boj o hranice v Horním Slezsku. Když nebylo možno dosáhnout dohody, byla ta nepřijemná věc přesunuta na bedra Rady. A hle, Rada našla kompromis — dr. Beneš nebyl zcela cizí tomuto úspěchu — a tím stoupla jak mezinárodní autorita Společnosti, tak přízeň, kterou jí počínala od té doby na nějaký čas projevovat diplomacie velmocí. Nebyla-li ta Společnost dobrá k ničemu jinému, říkali si na Quai d'Orsay a na Foreign Office, hodí se aspoň k tomu, že nám někdy pomůže, když sami nevíme kudy kam. To zachránilo existenci Společnosti, ale nenapravilo ono počáteční oslabení, způsobené tím, že Amerika vypřáhla.

Sir Eric Drummond a Albert Thomas.

Není možno nezmínit se o osobě prvního generálního tajemníka Společnosti. Sir Eric Drummond byl výborný

organisátor, jak jsme již řekli, byl dobrý diplomat, jenž hleděl hladce proplout nesnáze, na něž narážel, ale rozhodně nebyl bojovníkem. Společnost národů si mohla v oněch prvních dobách zjednat posici jen energií svého vystupování. Její pakt jí dával práva obrovská a ve světové veřejnosti nebyla zkompromitována žádným neúspěchem. Čekalo se, co bude dělat a jak svých práv použije. Drummond — nemýlíme-li se, sám jednou výslovně užil této metafory nebo ji aspoň inspiroval — považoval Společnost národů za kojence, jež je třeba držet zatím stranou všeho, co by mu mohlo ublížit, než povyroste a zesílí. Nejen nedbal o to, aby Společnost uplatňovala neústupně svá práva v celém rozsahu, naopak, byl jen šťasten, mohl-li někde uklouznout a vyhnout se odpovědnosti. Nikdy nic nenamítal proti tomu, ujala-li se jiná instance — konference velvyslanců, dohoda zástupců velmocí atd. — úkolu, který náležel do sféry vlivu Společnosti. Nikdo ho nikdy neviděl tu sféru vlivu hájit, zato často ji sám pomáhal zmenšovat. Vytýkalo se mu, že se na svém místě příliš cítí Angličanem a nechce vystupovat nikde, kde by mohl ublížit zájmům své země. Výtka nespravedlivá — sir Eric měl smysl pro absolutní právo, ale neměl energii a uhýbal stejně úzkostlivě, když běželo o zájmy kteréhokoli jiného velkého státu.

Celá jeho koncepce nemluvněte, jež je třeba teprve krmít moučkou a vyplácet, byla od základu pochybená a neštěstím pro Společnost národů. Společnost národů byla poměrně nejsilnější v té první době, kdy žila v lidech ještě hrůza z války právě prožitá a kdy hořela ještě ona jiskra idealismu, jež charakterisovala poslední období války. Země, jež mohly ještě jednou ohrozit mír světa, byly sláby a dočasně bezmocné. Stačilo jednat, totiž chtít jednat. Krmnou moučkou novorozeněte, jímž byla Společnost národů, mohly být jen činy. Organisační míru a odzbrojení byla nejproveditelnější v té době, kdy se až příliš dobře vědělo, co je válka a zbrojení. Ta příhodná léta sir Eric Drummond zameškal svým diplomatickým punktátorstvím.

Mýlíme se snad a přičítáme osobním vlastnostem a schopnostem větší vliv, než jaký jim náleží? Nebojte se, víme dobře, že vliv osobnosti má své meze. Ale co v těch mezích lze udělat, to je vidět, srovnáme-li osobnost prvního generálního tajemníka Společnosti národů s osobností Alberta Thomase, prvního ředitele Mezinárodního úřadu práce. Tento úřad byl zřízen původně s velmi omezenou mocí. Měla to být především vlastně jakási sběrna sociálně politických informací. Jejímu řediteli nepřiznávaly stanovy žádnou zvláštní iniciativu. Co dovedl udělat tento muž — k tomu podloměný nevyčlelitelnou nemocí — ze své funkce a ze svého úřadu! Bylo-li jeho původní ambicí, jak řekl, udělat z MÚP. „mozek dělnické třídy“, kde by nacházelo dělnictvo argumenty a vědecký materiál ve svém boji za sociální spravedlnost, neváhal rozšířit svou činnost tak, že udělal ze svého úřadu také rameno tohoto boje. Albert Thomas nebyl z těch, kteří postupují jiným, co mají udělat sami. O sféru vlivu svého úřadu se rval skutečně atleticky, neměl pokoje, pokud ji nerozšířil a pokud neudělal z MÚP. to, čím dnes jest, totiž něco mnohem většího a širšího, než čím původně měl být.

Pochopil velmi brzy, že svou funkci nemůže plnit administrativně od svého ředitelského stolu. Byl věčně na cestách, znal osobně kde koho, neváhal dělat koncese ve formě, šlo-li mu o úspěch ve věci. Za jedné jeho návštěvy v Římě pozval ho Mussolini k nějaké parádě, během níž, když všichni zvedali ruce podle fašistického

obřadu, on zvedl také. Bylo z toho mnoho řečí a Albert Thomas byl volán k odpovědnosti. „Ano, zvedl jsem ruku,“ pravil s úsměvem, „ale toho večera jsem měl v kapse podepsanou konvenci.“ Až do smrti jezdil právě proto, aby vymohl podepsání a ratifikování konvencí, na nichž se usnesly ženevské konference práce. A také jich vymohl a to ne vždycky za příznivých okolností! Mezinárodní úřad práce měl proti sobě celý svět zaměstnavatelský — až na čestné výjimky — vlády byly k němu v nejlepší případě vlažné, obyčejně však nepřátelské a dělnictvo teprve velmi pozdě pochopilo, jak účinnou zbraň může mít v tomto oficiálním mezinárodním orgánu. V očích komunistů a některých socialistických extrémistů nebylo větší hanby než být považován za Thomasova přítele a stoupence mezinárodního sociálního zákonodárství. Albert Thomas se doslovně ubil ve své snaze o stálé zvětšování vlivu a moci MÚP., ale viděl již za svého života, že nezápasil nadarmo. Jeho nástupce je osobnost mnohem méně průbojná než on, nicméně Mezinárodní úřad práce těží a bude stále těžit z průbojnosti svého prvního ředitele.

Starý svět se opět konsolidoval.

Taková osobnost tedy Společnosti chyběla. Thomasovi říkali jedni „obchodní cestující v sociálních smlouvách“, druzí mu dávali titul „bludného žida sociálního pokroku“. Sir Eric Drummond byl korektní funkcionář na místě, kde měl být také obchodním cestujícím nebo bludným židem ve službách míru. Přiznejme mu ostatně, že jeho posláním bylo těžší než Thomasovo. Sociální zákony nezasahovaly konec konců nikde do nejintimnějších vláken státní politiky. Ale jak hluboko do nich zasahuje pakt Společnosti, je-li správně vykládán a neúprosně prováděn! V jakém rozporu je už pouhá existence Společnosti národů s tradičními pojmy státní suverenity, s předsudky prestiže, s přesvědčením, že o míře své bezpečnosti a prostředcích, jak jí dosáhnout, rozhoduje každý stát podle svého vlastního uznání! Překonat tyto předsudky bylo jistě nesmírně obtížné. Bylo to poměrně nejsnadnější právě v oněch prvních letech po válce, pokud lidstvu, státům ještě neotrulo a pokud se svět podobal plastické hmotě, kterou mohly energické ruce hníst. Eric Drummond měl nejednou ruce obratné, ale energické nikdy.

Zatím co se takto Společnost národů držela stranou, konsolidoval se opět poválečný svět — aspoň na čas — okolo starých politických koncepcí a předsudků. Vyvanul strach z válek a revolucí, sovětské Rusko přestalo být postrachem, nutícím ostatní, aby se nebáli reformem sebe smělejších: plastická hmota ztuhla. Počal se ukazovat opět rozdíl mezi mocenskými silami. Společnost národů je založena na revoluční zásadě rovnosti všech zemí, velkých i malých. V tomto shromáždění má každá, počínajíc malým Lucemburskem a končíc velmocemi, jeden hlas. Tato zásada je porušena zdánlivě tím, že velmoci mají v Radě křeslo permanentní a menší státy se na křeslech střídají. To je nerovnost vyplývající z toho, že velmoci mají politické, hospodářské a obchodní zájmy všude, jsou tudíž tangovány ve všech mezinárodních otázkách, mají tedy právo být trvale zastoupeny ve sboru, jenž má ony otázky řešit. Ale v prvních letech nevyplývalo z toho privilegia žádné privilegium další a v Radě jako ve Společnosti celé platil hlas velmoci právě tolik, jako hlas státu menšího. Vedle velmoci materiálních mohly tehdy existovat skutečně velmoci mravní — Belgie, Československo, Švédsko

hrály tehdy ve Společnosti úlohu prvního řádu, rozhodně větší, než jakou tam hrají dnes.

Pak přišla doba, kdy sice formálně i dále veliké otázky přicházely na přetřes v Ženevě, ale teprve poté, když se v soukromých hovorech zástupci velmocí dohodli mezi sebou a přikročili před Společnost s hotovou věcí. „Byli jsme sem posláni, abychom se procházeli po nábřeží?“ ptal se jednou v zasedání pan Loudon, první delegát holandský, když déle než týden čekala Společnost národů, až se dohodne Anglie s Francií, Německem a Itálií. Odtud vedla cesta k onomu návrhu na „pakt velmocenské čtyřky“, jenž měl tento faktický stav jaksi kodifikovat, odtud se dospělo k tomu, že italský oficiální tisk mohl prohlásit za jedinou schůdnou cestu pro aktivní účast Itálie v díle Společnosti národů, až i do Ženevy plně pronikne a bude do důsledku provedena zásada hierarchie, jež odstupňuje vliv a moc ve Společnosti podle velikosti států v ní zastoupených. To jest, Společnost se má postavit na zásadu právě opačnou, než je ona, na níž je vybudována.

Společnost národů obětí hospodářské krise.

Poněvadž pak tato změna je nemožná, nemá-li se celá Společnost rozpadnout — neboť který stát by dobrovolně přijal úlohu bezvýznamného komparsa? — stalo se čím dále, tím více zvykem, že se veliké otázky už ani formálně nepředkládaly Společnosti národů k úvaze. Zejména když Německo ze Společnosti vystoupilo — následujíc v tom jen příkladu Japonska — a když Itálie omezila svou členskou účast na sabotáž práce ostatních, přestěhovala se veliká politika do konventiklů mezi velmocemi, do konferencí konaných mimo ni a proti její ideologii. V zasedání roku 1934 podniká Barthou veliký pokus zvednout vliv Společnosti národů a přivádí do Ženevy Sověty. Ale brzy poté padá jako oběť atentátu v Marseille a sovětské Rusko, zdá se, nesetřvalo příliš dlouho ve svém ženevském nadšení. Litvinov ještě řídí sovětskou zahraniční politiku — nebo aspoň ještě mluví jejím jménem — ale nejeden z jeho nejbližších spolupracovníků, kteří ho doprovázeli do Ženevy, sedí dnes v žaláři nebo je v nemilosti. Habešská aféra, v níž se Společnost národů po prvé pokusila vynutit respekt zásadám paktu, i když běží o velmoc, nezlepšila ovšem svým koncem její politickou posici. Když přišla loni zápletky španělská, zastřela si raději Společnost národů tvář, aby neviděla, že je hrubě a viditelně porušován pakt hned v několika svých článcích najednou, a omezila se na to, že poslala do Španělska inspekční zdravotní komisi, aby radila španělské vládě, jak potírat válečné epidemie, jež ostatně nepropukly.

Zakročení Společnosti národů v habešském případě je ještě příliš v čerstvé paměti, aby bylo třeba vracet se k podrobnostem a komentovat výsledek. Ono jen upozornilo nejširší veřejnost na slabost Společnosti, ale příčiny jejího nezdaru — míníme přímé, ne ony, jež vyplývají z jejích organických vad — je třeba hledat hlouběji. Jistě hlavní z nich je světová hospodářská krise se vším, co s sebou přinesla. Společnost národů se nedovedla postavit pevně na nohy v letech poměrně hospodářské eufonie, snadných hospodářských styků a celkového optimismu. Nepovažovala za nutné vynutit si autoritu takovou, aby její rozhodnutí byla opravdu plněna, a bez velikého zármutku se dívala na to, kterak státy odkládají ad akta dobře míněné resoluce její hospodářské konference z 1927. Návrh Briandův na

hospodárskou federalisáci Evropy byl pohřben v komisi — tak se zdál nečasový a nepraktický. A přece tento idealista viděl správně a jeho návrh byl třetím zvoněním pro Evropu a pro Společnost před velikou krizí.

Krise zastihla tedy Evropu neorganizovanou a všechny krásné zásady solidarity, vzájemné pomoci atd. letěly do kouta před rozpoutaným egoismem každého státu. Ale není možno pěstovat hospodářské sobectví a být zároveň stoupencem mezinárodní solidarity v politice. Buď jedno nebo druhé. Roku 1931 dochází k incidentu v Mandžusku. Prestiž Společnosti je ještě nedotčena, nadto právě v této otázce jsou Spojené státy a sovětské Rusko, tehdy ještě stojící mimo Společnost, ochotny jít s ní. Zkoušku sil proti útočníku může tedy provést Společnost národů s největší nadějí na úspěch. Útočník sám si není příliš jist a je odhodlán ustoupit, narazí-li na odpor. Vpád do Číny podniká vojenská klika, která daleko nemá celou zemi za sebou — nemluvíme o lidu, ale i velká část vlivné politické společnosti je proti válce. Ministr financí protestuje — je také krátce poté zavražděn — a do Ženevy chodí z Tokia vzkazy, že ukáže-li Společnost národů dost energie, nebude moci vojenská klika dlouho vydržet proti tomuto odpůrci zvenčí a odporu zevnitř.

Společnost národů, to je v tom případě Anglie a Francie, jež jediné mají jednak přímé zájmy na Pacifiku, jednak dosti sil, aby spolu se Spojenými státy a se sovětským Ruskem mohly Japonsku imponovat. Ale Anglie prochází v tu chvíli právě těžkou vnitřní hospodářskou a finanční krizí. Její konservativní vláda počítá. Jakákoliv akce — totiž hospodářská, poněvadž na možnost jiného zakročení nikdo ani nemyslí — bude stát peníze a kromě toho může připravit Anglii o japonský trh. Proto se Anglie neangažuje. Jménem Francie mluví tehdy ještě Briand, ale už naposled. Je na smrt nemocen, diskreditován svou nezdařenou presidentskou kandidaturou a přes jeho hlavu vzkazuje pan Laval, ministerský předseda, do Anglie, do Ženevy i do Tokia, že ho ani nenapadá hnout prstem pro Společnost národů nebo pro Čínu. Dobře zalévaný pařížský tisk spustí jako disciplinovaný orchestr píseň písní na statečný a rytířský japonský národ, který jde ztrestat barbaru. Také u Lavala vedle jeho vrozeného cynismu rozhodovaly pravděpodobně zřetele hospodářsky sobecké — Japonsko je zákazník, s nímž není radno se hněvat. Viděli jsme již, jak potom byla odzbrojovací konference předem utopena vlnou autarkie hospodářské a politické — z autarkie plyne samozřejmě nedůvěra, odzbrojovat se nedá v atmosféře nedůvěry — což dorazilo to, co po nečinnosti Společnosti národů ještě z autority Společnosti zbývalo. Pak přichází Hitler, jenž by asi nebyl přišel, kdyby Společnost národů byla plnila svou povinnost, a na Společnost si začínají troufat i ti, kteří ji před tím aspoň slovně zahrnovali respektem a pozorností. Plukovník Beck uzavírá v lednu 1934 s Německem smlouvu, kde není ani slova o závazcích Polska jako člena Společnosti, a v podzimním zasedání vypovídá okázale Společnosti poslušnost v otázkách menšinových smluv. V lednu 1935 se dohoduje Laval s Mussolinim v Římě a dává mu volnou ruku v Habeši, nestaraje se vůbec o to, že nějaká Společnost národů existuje. A v roce 1937 jsme už tak daleko, že malá Belgie zahajuje otevřeně „realistickou politiku“ neutrality neslučitelné s členstvím Společnosti a že jen na výslovnou žádost Anglie slibuje platonickou věr-

nost jejím zásadám, a že pan Stojadinović uzavírá s Itálií bilaterální smlouvu, kde se o Společnosti národů ani slovem nezmiňuje. Hluběji už asi autorita Společnosti národů poklesnout nemůže.

Je vinen pakt?

Zkoumali jsme tu rozličné příčiny jejího úpadku. Ale neleží jedna z nich v samém jejím paktu? Tomu paktu bylo kdysi vytýkáno, že nejde dost daleko, že je nesmělý, že nedává Společnosti národů dost široké právo jednat. Dnes se mu vytýká pravý opak. Když belgický ministr zahraničí Spaak odůvodňoval před výkonným výborem své strany změnu politické orientace belgické, viděl v autorech paktu snílky, kteří nepočítali se skutečností, vytyčili Společnosti národů nadlidsky vysoké cíle, bez zřetele k lidským slabostem, jež se projevují v neochotě států jít v závazcích kolektivní bezpečnosti nad nezbytné minimum. Jak chcete, pravil belgický min. Spaak, aby Československo mobilisovalo proti Bolívii ve sporu o Chaco? Pravda o paktu je, že je obdivuhodným nástrojem mezinárodní politiky, chce-li se ho a dovede-li se ho používat. Paul-Boncour řekl jednou v debatě v Ženevě, že čím více studuje pakt, tím větší respekt pocituje k jeho autorům, kteří dovedli sloučit smělost nových myšlenek, jejichž výrazem Společnost jest, s reálním viděním možností Společnosti v dohledné době. Pakt nežádá, aby Československo mobilisovalo proti Bolívii pro Chaco, ani aby Bolívie mobilisovala v případě porušení míru ve střední Evropě, nýbrž ukládá všem členům povinnost pomoci napadenému hospodářsky i finančně, kdežto pokud jde o pomoc vojenskou, Rada „doporučí některým zainteresovaným vládám, jakými silami vojenskými, námořními nebo leteckými mají přispět k ozbrojeným silám, určeným vynutit respekt k závazkům paktu“. Oslabení Společnosti se začalo toho dne, kdy se začal pakt příliš subtilně „interpretovat“. Pakt nepotřebuje přílišných interpretací, je naopak ve svých závazcích velmi jasný a přesný. Podle slov pana Madariagy přestane krize Společnosti, až všechny členské státy prohlásí, že „pakt opravdu říká to, co říká“, to jest, že bez jakékoli interpretace přijímají závazky, jež z něho vyplývají a jsou odhodlány plnit je. Rozličné instituce, jež mají za své poslání popularisovat Společnost a její ideologii, splnily špatně tento úkol, když nerozšířily náležitě poznání o tom, jak je pakt střízlivý a rozumný a jak nežádá od nikoho více, než co může dát. Jen z neznalosti toho mohla vzniknout víra, že politika odpůrců Společnosti je politika „realistická“, kdežto politika Společnosti je mlhavě idealistická.

Společnost národů solidární s větší demokracií.

Tato realistická politika přivedla za několik let Evropu tam, kde je dnes — k dvěma velmocenským blokům, výbojnému bloku států diktátorských, slabošsky obrannému bloku velmocí demokratických. Každý z obou má okolo sebe několik států menších a mezi oběma bloky pobíhá několik států hledajících, který z nich by zaplatil více. Společnost národů odmítá zaujmout stanovisko v tomto soupeřství obou bloků, ba odmítá je vůbec vzít na vědomí. Podle oficiálního výkladu není jí nic do toho, jak se který stát uvnitř spravuje. Tento výklad je sice v rozporu s paktem, jenž mezi podmínkami přijetí do Společnosti stanoví, že si každý členský stát vládne svobodně, což zajisté nebylo

myšleno jen jako svoboda navenek, nýbrž také dovnitř. Ale i kdyby toho nebylo, není pochyby, že celá ideová stavba Společnosti, ba celé chápání její existence souvisí úzce jak věcně, tak politicky, tak morálně, s demokratickou atmosférou, v jejímž duchu byla vybojována světová válka. Udělat svět „Safe for Democracy“, bezpečným pro demokracii, bylo heslo, pod kterým vedl Wilson svou zemi do války a v jehož znamení byl také dělán mír. Domáhá-li se Německo, aby byl pakt Společnosti odpoután od mírových smluv, jejichž je jednou částkou, ví dobře, co chce. Společnost má být tím odpoutána také od jejich duchovní a politické náplně.

Jenže Společnost takto odpoutaná by přestala být Společností národů. Z rozličných plánů na její reformu, s nimiž přišla politika německá a fašistická, vidíme, že by v instituci, jež by ještě nesla jméno Společnosti národů, nezbylo nic z toho, co je dnes jejím politickým jádrem. Tedy: Společnost národů ve svém vlastním existenčním zájmu nemůže věcně strkat hlavu do písku před skutečností, že existují dnes dva ideologické bloky. Neboť jedna z těch ideologií vychází z téhož ducha, který oživuje její ideologii vlastní, druhá je jejím popřením. Jedna Společnost národů podporuje, druhá ji popírá. Budoucnost Společnosti závisí v první řadě na tom, udrží-li se a zvítězí-li demokratické zřízení v Evropě a v ostatním světě. V Evropě diktátorské je snad místo pro nějakou Svatou Alianci v obnoveném vydání, pro Společnost národů však nikoli. Konečně nezapomínejme, že Společnost národů není žádný super-stát, nýbrž jen sdružení států. Má zajisté svou kolektivní psychologii. Řekli jsme už, jak se nejednou — a upřímně a s nejlepšími úmysly — přijmou v Ženevě resoluce, které se pak v žádném státě prakticky neprovádějí. Tedy: Společnost národů je v podstatě tím, co z ní jednotlivé členské státy samy chtějí dělat. To znamená, že boj o Společnost národů je také bojem o demokratickou politiku v každé zemi. Vlastně nejen „také“, nýbrž „hlavně a především“. Dosáhnout toho, aby mezi slovy státníků v Ženevě a jejich skutky doma nebylo dosavadního rozporu, to je nejlepší způsob, jak obnovit důvěru v autoritu Společnosti národů. Boj o Ženevu je tedy nejdříve bojem o opravdovou demokracii v každé zemi — všimněme si, jak je v nynější občanské válce ve Španělsku napadána republikánská vláda také proto, že vložila do ústavy republiky zásady Společnosti národů.

Postavení Společnosti národů není beznadějně.

Je boj o povznesení autority Společnosti tak beznadějný, jak se zdá? Neřekli bychom. Společnost národů prokazuje na tolika polích tak platné služby už dnes, že by bylo těžko prostě škrtnout ji s evropské politické mapy. Po stránce politické soudí i její odpůrci, že je výhodným „clearingem“, usnadňujícím časté osobní styky. Je také znamenitou politickou observatoří, odkud je dobře možno studovat světovou politickou atmosféru. Všimněme si, že Itálie přes to, že stokrát hrozila odchodem ze Ženevy, stále tam udržuje aspoň své pozorovatele na vedoucích místech — co ostatně umožnilo právě Německu prásknout ostantativně dveřmi. Udělalo tak vědouc, že nechává v Ženevě svého místopředsedu a advokáta. Všimněme si dále, že Společnost národů stále ještě neztratila přitažlivost přes nynější zlou konjunkturu. Když byla založena, čítala dvačtyřicet států, pak dostoupil jejich počet skoro šede-

sáti, několika odchody o něco klesl, ale stále ještě přesahuje pětadesát. A když Egypt dosáhl té míry samosprávy, že se mohl svobodně pohybovat v zahraniční politice, měl tak naspěch s přihláškou do Společnosti národů, že nečekal ani na letošní obvyklé zasedání v září a dal svolat na jaře zasedání mimořádné. Egypt je soused Habeše. Lépe než kdokoli jiný zná tedy, jak relativní je bezpečnost, kterou členství Společnosti zaručuje. A přece chtěl být co nejdříve v ní, přece nepovažuje její záruky za zcela ilusorní.

Na tomto aktu z nedávných měsíců můžeme změřit, co doposud Společnost národů znamená přes své porážky, přes zklamání, jež způsobila a denně působí, přes svou politováníhodnou slabost. Státy, jež mají nějaký zájem na tom, aby se nynější obraz světa neměnil nebo aby se měnil organicky a dohodou účastněných činitelů, jsou přesvědčeny, že by bez Společnosti národů bylo ještě hůře. Fakticky má pouhá existence Společnosti váhu a význam symbolu. Pokud trvá, není ztracena naděje, že se podaří zlepšit ji a vrátit jí její pravou funkci ochránčyně a udržovatelky míru. Teprve její rozchod by byl přiznáním, že soustava vybudovaná mírovými smlouvami udělala bankrot a že se musíme připravit na boj všech proti všem. Bohudíky, nejsme ještě tak daleko.

Hamilton Fish Armstrong:

My a oni

(Studie o propasti v lidstvu.)

Tato stať je přeložena z knihy „We or shey“, kterou napsal redaktor americké politické revue „Foreign affairs“. Kniha tato má nejkrásnější věnování, jaké jsme v poslední době četli: „Těm úctyhodným mužům, kteří jsou ve vězení a ve vyhnanství pro svobodu“.

Dva světy.

Mezi dvěma životními koncepcemi, demokracií a diktaturou, zeje ovšem hluboká a široká propast. Zde, nikoli absolutní svoboda, rozhodně však velká a neobyčejně cenná svoboda — svoboda myšlení, víry, nevěry, slova, vůle, volby. Tam, ani trochu svobody, vůbec žádná svoboda — nic než poslušnost, tělem, duchem a duší před železnou vůlí a vztaženou paží neúnavného a neomylného vůdce. Avšak k pochmurné úvaze o možnostech nesitelných vztahů mezi těmito oběma světy nás nepřivádí jen právě to, že diktátoři a jejich okolí, nakomandovaní filosofové, pseudovědci, pokorní dvořané a usměrněný tisk tvoří si o všem, co považují za důležité, představy odlišné od našich názorů. Po revisi historie, filosofie, bible a práva přikročili k revisi slovníku, jejímž výsledkem bylo, že styk nad propastí se stal takřka zcela nemožným. A když všechny prostředky diskuse, dorozumění a spolužití byly vyčerpány, vznikla na obou stranách nikoli neoprávněná víra v nevyhnutelnost dlouhého boje o nadvládu a konečné vítězství.

Hranice jsou s obou stran vyznačeny. Na jedné straně jsou národové, kteří předpokládají, že lidské bytosti mají individuální myšlení, vůli a touhy, a že právě tento fakt je odlišuje od jiných živočichů; že mají schopnost se neustále, i když pomalu zdokonalovati, a že mohou rozvíjet své myšlenky, vykonávati svou vůli a samostatně jednati, umožňující tak zároveň poznání, jak lze toto vše zlepšovati. Vlády těchto demokratických národů nejsou zřejmě ideálem, chrání množství omezených a sobeckých jedinců, kteří nedůvěřují lidovému vzdělání a bojí se moci mas. Aby však tyto jedinci mohli vykonávati vliv na politiku, musili obejít zákon a poučené veřejné mínění.

Na druhé straně žijí národové, kteří vůbec nepřijali demokratický názor o lidském pokroku anebo jej zavrhlí,

neboť takový pokrok jest nepříjemně pomalý a naprosto nedramatický. Lidé v těchto státech žijí podle pravidel definitivního systému, jenž byl zjeven neomylnému muži nebo skupinám několika mužů a jenž byl vymezen a vynucen dekrety a kulkami, jenž se však považuje za stále imunní vůči kritice, především proto, že neomylní mužové nepotřebují kritiky a za druhé nechtějí ji ani strpěti. Sídli na vznešených výšinách, odkud jejich poblouznění může působiti na pohodlí, bezpečnost, a dokonce život milionů jiných mužů a žen. Mnozí z nich jim snad nedůvěřují a nenávidí je. Ale jejich mínění a prosby neproniknou řídkým studeným ovzduším vznešených výšin, a oni ani nemají možnost chrániti se proti možnému bláznovství. Jsou chyceni v pasti.

Lišíme se ve všem.

My, kteří náležíme do kategorie demokratických států, rozvinuli jsme postupně jisté základní předpoklady civilizace. Shodli jsme se při stanovení těchto předpokladů na jistých okolnostech a našli jsme zároveň nástroje, abychom je uskutečnili. Shoda názvosloví nám umožňuje, abychom hovořili srozumitelně s každým jiným člověkem o různých sférách své působnosti bez ohledu na to, zda se naše politické názory shodují ve všech bodech nebo jen v nějakém bodě.

Tímto způsobem známe více či méně své názory, mluvíme-li s někým jiným o umění, právu, sportu, výchově, náboženství, filosofii nebo o vědě. Ale jak můžeme mluvit s lidmi, kteří užívají známých slov, ale myslí při tom něco jiného?

Jak na příklad můžeme diskutovati o umění s lidmi, kteří říkají „umění“ a myslí propagandu, jimž Mendelsohnova hudba není hudbou a jimž Heineova poesie není poesí a pro něž román T. Manna nemá hodnoty, ne pro nějaký umělecký nedostatek, ale pro jakýsi vedlejší fakt, jenž nikterak nesouvisí se všemi možnými měřítky krásy?

Jakou cenu mají pro nás, vyjma jako doklad diktátorské mentality, noviny, které jsou krmeny a censurovány s toho stanoviska, že se staly — jak to vysvětluje dr. Goebbels — „pohotovými nástrojem politiky, na něž lze hráti jako na piano?“ To není hudba pro nás — nic než rachot a skřípění — vychvaluje-li italský tisk Mussoliniho prohlášení, že hraje na každé struně od násilí k náboženství, od umění k politice. Uveřejnění nahodilých zpráv v italských, německých nebo ruských novinách, mohlo by vzbuditi pochybnosti o neomylnosti režimu a přivedlo by autora i redaktora do vězení; to tedy se děje v některých jiných zemích. Výsledkem jest zhoubná jednotvárnost, tatáž fakta jsou po úpravném přistřižení pomocí nůžek a lepidla vrhána do veřejnosti, rozehrávána podle instrukcí a doprovázena kázáním, tu lichotivě přemlouvajícím, nebo vyhrůžným komentářem, jak to pro ten den nařídil Artifex Maximus — hrabě Ciano, nebo pan Alfieri, nebo dr. Goebbels nebo šéf moskevského tisku. To vše je stereotypní, patolizalské, ploché, tupé. Ta tam jest znamenitá pověst německých vědeckých časopisů, čtených kdysi v učených kruzích celého světa. Zanikly a pohřbeny byly slavné staré italské a německé noviny — „Corriere della Sera“, „Berliner Tageblatt“, „Frankfurter Zeitung“ — které jako orgány veřejného mínění mohly býti počítány právem do půltuctu nejlepších evropských listů. Chabí podvodníci vystupují pod jejich firmou a užívají nadále jejich typů.

Pravda zanikla.

Co může nám nebo našim dětem poskytnouti systém výchovy, který nesměruje k přesné pravdě cestou historického výzkumu, zdravé skepse, experimentu a svobodného badání, nýbrž (podle slov německých vůdců) zamýšlí vytvářeti „politické vojny“?

Půjdeme, jak to naši otcové činili, studovati na německé university? Tam se nyní žádá to, co jeden z nejznamenitějších současných učenců, lord Rutherford, nazývá, nejdůležitější kvalifikací pro život vzdělanců, arijská genealo-

gie. Učebny a laboratoře těchto universit jsou uzavřeny fysikům jako Albertovi Einsteinovi a J. Frankovi, fyziologům jako Gustavu Hertzovi nebo Ottovi Meyerhotovi; a nyní by jistě nepřipustili muže významu Ehrlichova nebo Fritze Habera, kteří je proslavili v minulých dobách.

Budeme tam hledati mravní hodnoty? „Nezáleží na tom, kdo je poctivý,“ prohlásil dr. Goebbels, jehož musí každý učitel, redaktor a umělec poslouchati, „ale kdo vítězí.“ Mravní úpadek, jehož příznakem jest tato poznámka, se výslovně prohlašuje za cíl německého vyučování v publikaci, kterou vydal „Deutscher Philologenverband“. V této publikaci se žádá, aby mládež nebyla vedena v úctě před mravní silou, která patří do minulosti, a aby nebyla obtěžována tím, zda jedná ušlechtilé, či podle („záleží na tom, že jedná“).

Budeme tam hledati umění? Zapomeňte na prázdný prostor, který tam zanechali všichni hudební a divadelní umělci, kteří byli vyhnáni z Německa nebo kteří ze zásady a u vědomí své důstojnosti odmítli tam vystupovati, a posuďte stav německého umění podle jedinečného příkladného výroku dr. Alfreda Rosenberga, muže, který jest oficiálním poručíkem německého umění. „Německý statek,“ píše docela vážně, „byl vzorem veškeré pozdější architektury. Statky severní části střední Evropy byly inspirací a zdrojem síly pro ty, kteří se po svém příchodu na Balkán nazývali Řeky. Německé selské stavení jest úvodním vzorem řeckých chrámů a ještě dodnes věčným vzorem německé a nordické architektury.“

Budeme tam hledati historické badání? „Nechceme se historií zabývati nestranně, nýbrž jako Němci,“ píše nacistický pedagogický časopis (Deutsche Schule v září 1933). Ale byl to dr. Russ, ministr vyučování, který nejautoritativnějším způsobem prozradil nacistické vědecké metody ve svém projevu k shromáždění studentů u příležitosti 550 výročí heidelbergské university. Zdůraznil, že nacisté se oprostili od myšlenky objektivity, prohlásil, že stará myšlenka vědy, založená na svrchovaném právu abstraktní intelektuální činnosti, již zanikla. Symbolicky, socha Athény, bohyně moudrosti, byla již odstraněna před jednou z universitních budov (sochu darovali američtí přátelé Heidelbergu, z nichž mnozí jsou židovského původu) a nahrazena německým orlem; a nadpis nad portálem „Žijícímu duchu“ byl vymazán a nahrazen slovy „Německému duchu“. Německé studentstvo poslušně výzvy dra Rusta pohřbilo svou nečinnost příští den osudnými slovy dra Ernsta Kriecka, profesora filosofie v Heidelbergu: „Neznáme a neuznáváme pravdu pro pravdu, nebo vědu pro vědu“.

Jakou inspirací a poučením nalézáme, obrátíme-li se k současnému intelektuálnímu a uměleckému životu v Itálii? Nechtě pan Paulo Orano, člen parlamentu a profesor dějin novinářství na universitě v Perugii, definuje povinnosti dnešního italského učitele:

„Pro fašismus neexistují takové věci jako filosofie nezávislá od rasy; kultura bez národa; svět bez imperia; vědění, které nemá účelu leč sebe samo, žalář pro ty, kteří se bojí obětí při získávání nových stoupců . . . všichni bez výjimky se musí zúčastniti politiky fašismu, soukromě i veřejně, v každé učebně, na každé kazatelně. Běda těm, kteří učí dnešní mládež, že existuje kultura, která nemá zájem na politice.“

Není divu, že slavní učenci, jakmile tyto požadavky nabýly vrchu, jeden po druhém raději se odebrali do ústraní, nebo uprchli do vyhnanství — De Sanctis, nejpřednější autorita v římské historii; Salvemini, vynikající historik Risorgimenta; Venturi, přední umělecký historik, De Viti de Marco, autor klasických děl o finančnictví, a mnozí jiní. Croce zatím píše v parabolách nebo mlčí, Ferrero uprchl do Švýcarska, a Sforza vykládá filosofii politicky v každé jiné řeči kromě italské. Tyto mezery nemohou vyplniti usměrnění profesori filosofie, historie a přírodních věd, které jsem viděl v Římě, jak se otáčejí sem a tam s puškou na rameni u Mostra delle Rivoluzione fascista, střídajíce

se ve službě, která jest nutným důkazem jejich způsobnosti k vyučování o nadvládě hmoty nad duchem. Natož pak může být vyplněna mezera, kterou fašistické umění snažilo se zakryti bojkotem Toscaniniho, jehož čistý a vysoko se vznášející duch se již sám sebou vylučuje z davu pohotových dědiců Danteovy tradice.

Ortega y Gasset, napsal ve své „Vzpouře davů“, že fašistická a syndikalistická ideologie vytvořila v moderní Evropě typ muže, který nechce udati důvody svého smýšlení nebo spíše svého práva, ale který chce prostě mít moc, aby si vynucoval své názory. „To jest to nové,“ praví španělský filosof, „právo býti nerozumným, »rozum z nerozumu.«“ Bezpochyby jsou tam mužové, kteří by raději učili pravdě, než jak tomu rozumějí v Bonnu a Heidelbergu (odkud by Spinoza jistě nyní neoddržel pozvání, které mu bylo zasláno dávno před dobou, kterou nazýváme „moderní“, pozvání, aby tam přišel a těšil se z nejryzejší svobody filosofie), nebo než tomu rozumějí v Bologni a v Padue (kde by Galileův pátrající duch se našel ve zmatku dneška, stejně tak dokonale jako tomu bylo v XVII. století). Ale rozum z nerozumu má je ve svých spárech od nikoho z nich nemohou se tí, kteří nejsou v jejich poutech, ničemu naučiti, vyjma smrtelnému strachu před bytostí, která byla podobně spoutána.

Z á k o n m í z í .

Jak můžeme diskutovati o zákonných právech a bezprávích s lidmi, jimž „zákon“ jest politickým podnikem nebo osobním rozmarem? Říšský ministr Frank, který zavrhne civilisovanou koncepci, že jest dovoleno, co není zakázáno, píše, že v případě, že není speciálního zákona, soudy vynesou rozsudek podle základní myšlenky trestního zákoníku, nebo podle zdravého citu. „Či myšlenky?“ táže se profesor McIlwain. A čí citů? Odpověď obsahuje rozhodnutí pracovního soudu ve Výmaru, které bylo uveřejněno 14. února 1936. Skupina arijských dělníků, zaměstnaných v jistém závodě, požádala, aby byl propuštěn jejich druh, židovského původu, ze strachu, že by se stykem s ním mohli poskvřniti. Tento židovský dělník, který byl ženat, sloužil na frontě ve světové válce a po nějakou dobu byl také zraněn; jeho tovární výkaz byl bezvadný. Pracovní dvůr potvrdil výpověď a připustil, že nemůže poukázati na nějaký zvláštní zákon, jenž by podepíral jeho rozhodnutí, avšak našel nutnou autoritu v zákonném „instinktu“ a v zákonných citech nacistické strany.

Vzorné zákony, které jistí američtí profesori po letním pobytu v Sovětském svazu vítali, byly by týmiž profesory označeny za návrat k barbarství, kdyby byly navrženy ve Spojených státech. Krádež státního nebo kolektivního majetku trestá se smrtí. Ženy a děti mohou býti zatčeny jako rukojmí za spolehlivé chování svých manželů a otců, a mohou býti vyhnány na Sibiř za zločiny, o nichž jim není nic známo; političtí vězňové byli popraveni bez veřejného přelíčení, bez veřejné žaloby, nebo bez oznámení, a nebyla jim poskytnuta výhoda mítí právního zástupce; třídní nepřátelé jsou posíláni na nádenické práce do odlehlých krajín, anebo zařazeni do tlupy káránců v okovech na nucené práce. Slovo „zákon“, jak jest ho používáno v sovětském Rusku, jest zdaleka odlišné od téhož slova, jak ho používají američtí profesori ve svých cestopisech, při tom všem, co se stalo v soudnictví od středověku až do dnešní doby.

„Deutsche Justitz“, publikace německého ministerstva spravedlnosti, vyjadřuje přesně pohrdání, které každý diktátor musí pociťovati vůči zákonným systémům: „Hrůzka síly jest lepší, než pytel spravedlnosti.“ Tento orgán německého práva pouze opakuje po Kimovi: „Dobrá hůl jest dobrý důvod.“ Jakou úctu můžeme pociťovati před slovem spravedlnost, skrývá-li se pod tím, že diktátor může definovati zločiny, když byly spáchány, a vynášet i rozsudky podle toho, zda jest veden rozmarem či prospěchem. Jak máme to nazvati, nalézáme-li místo toho žaláře a tělesné týrání bez obžaloby a bez soudního přelíčení, ať již v Oranienburgu nebo v Narymu nebo na Liparských ostrovech?

Mnohým z nás jest společná jakási náboženská víra, ať již nalézá svůj výraz v nějaké organizaci či nikoliv. Otevřeně pronásledování a zákaz jakékoliv formy náboženství, i když je provádějí takoví lidé, jako Lunačarský, který srovnal náboženství se syfilitickou nákazou, jest poněkud méně laciné a útočné než takový zjev, jako jest německé hnutí vyznavačů a výroky rozmazlených dětí jako jsou výroky jednoho z jeho vůdců Ernsta Bergmanna: „Nemůžeme pokleknouti před bohem, který prokazuje více pozornosti Francouzům než nám.“

Hluboký rozpor mezi opravdovými a falešnými vědci jest ovšem ten, že každý jde jinam. Student, prodchnutý chladnou vědeckou horlivostí, směřující k poznání a pravdě, sestrojí řetěz z poznání, invence a objevů článkem za článkem v prázdném prostoru neznáma. Jest mu celkem lhostejno, kam povede tento řetěz úvahy a faktů, pokud jej může uspokojiti, že články jsou bez vad. Ale diktátor zakazuje takovéto dobrodružství, zakazuje zvědavost, přikazuje vědci jinou cestu, určí mu již předem závěr a rozkáže mu, aby pracoval směrem odzadu, tím že vynalézá teorie pro podklad a zanedbává různá fakta. „Neznáme a neuznáváme pravdu pro pravdu a vědu pro vědu.“

Nová rétorika.

V tak odlehlých světech kvetou hesla. První generální sekretář fašistické strany Michele Bianci, prohlásil, že bez zvláštní rétoriky není možno provést revoluci. Nové pokřiky musí býti vynalezeny. Staré vady musí býti zakryty novými názvy. Tak slovo „korporace“ jest vymyšleno, aby zakrylo novými procedurami a novou terminologií ten hořký fakt, že dělník i zaměstnavatel byli sevřeni do svěrací kazajky, že neexistuje svoboda zaměstnání, a že těžce dobyté právo ke kolektivnímu nákupu pomocí svobodně volených zástupců bylo zrušeno. Slova, jako kooperace a sjednocení, zatajují vypuzení rasových nebo politických veličin a přenesení jejich nároků na spolehlivou stranu. V naší terminologii „revoluce“ znamená náhlé povstání mimo vládních skupin proti vládě. A státní převrat znamená násilný akt, jímž ti, kteří se dostali k moci, zbavují se svých protivníků bez ohledu na zákon: „Teror znamená násilí, prováděné za souhlasu nebo přímé účasti zákonných úřadů.“ Ve fašistické terminologii státní převraty Mussoliniho a Hitlera, a teror, jímž potlačují oposici, jsou nazývány revolucí. Následky nepadají daleko od příčin. Toto jest výsledek, který se nazývá příčinou. Když italská vláda útočí na Hailé Selasié, spílá mu za „provokativní“ koncentraci jeho oddílů do vnitrozemí; když Společnost národů se pokouší císaři poskytnouti slíbenou pomoc, Řím nazývá tuto akci „útokem“. Fašisté pociťují každého, kdo není fašistou, názvem komunista, i když popírá komunismus, zrovna tak jako fašismus. A komunisté nazývají fašisty právě staré bolševiky, kteří obviňují Stalina, že odložil světovou revoluci. Obě strany vymýšlejí efemistické fráze, aby opsaly nástroje svého teroru: Již ochranný průvod, nebo kolonisace k rozvoji státu, a transport ze zdravotních důvodů jsou zaznamenány na listině starších alibi, v jejichž čele jest známé „zastřelen při pokusu o útěk“. Tyto revise ve slovníku dosti vhodné nejsou prováděny tradičním samovládce a jeho pretoriánskou gardou, avšak vůdcem, jemuž pomáhá domněle elita, a je-li nějaký souhlas na oko, z nějakého důvodu žádoucí, pak jest zajištěn nikoli volbami, nýbrž plebiscitem, při němž jest pouze jeden lístek a jedno možné hlasování „ano“. Vyloučením slova ne a nahrazením slovem a n o, které si osobuje povinné vyjadřování ať již souhlasu či nesouhlasu, nadiktovaná reforma slovníku dosahuje svého logického a rozhodného závěru.

Odvolává se minulost. Fakta podléhají bájím. Podle pravidel nové nacistické historie, muž, který sloužil dobrovolně a zemřel v boji za vlast, není již hrdinou, pakli jeho matka nebo žena, které nad ním truchlily, byly židovkami. Jeho jméno nesmí již více býti uveřejňováno v seznamu zemřelých vojáků. „Neznáme a neuznáváme pravdu pro pravdu...“ Můžeme si představit Washingtona nebo Lincoln, že by se pokoušeli založiti slávu na lži a odepřiti

mrtvému muži jeho poctu? Docházíme zde k takovému odklonu od ideálu, od toho, co se nám zdá býti úctyhodným vlastenectvím, že považujeme za nemožné, abychom jej dále sledovali ve svých myslích.

Hluboká propast zeje mezi dvěma životními koncepcemi a nezdá se, že ji lze překlenouti cestou ze slov, poněvadž na obou stranách slova nemají již toho významu, který byl dříve společně přijímán. —

dopisy

Okolo výstavy 1942

Vážená redakce!

Letošní pařížská výstava dává v mnohém za pravdu arch. Karlu Honzíkovi, který zde před krátkým časem rozvedl svoji ideu všemístné výstavy Československa, výstavy, jejímž předmětem by nebyla jen Praha, ale všechna významnější místa v republice, výstavy, kde by byla vystavována skutečnost. V Paříži je letos vidět hodně siláckého bujení individualit, hodně nezdravé snahy po originalitě za každou cenu. Odvětví, která by ukazovala ve svém oboru nové cesty ke zvýšení stupně civilizace a kultury, není mnoho; po této stránce nebude asi výsledek pařížské výstavy úměrný vynaloženému nákladu.

O výstavě v Paříži dosud není známo, zda bude mít hospodářský úspěch či neúspěch: Bude-li mít ale neúspěch, bude to vinou některých nepředvídaných okolností a vinou vadné organizace. O všech ostatních velkých mezinárodních výstavách západoevropských víme, že měly nejen úspěch u obecnosti, nýbrž i značný úspěch hospodářský; ať už je to brusselská výstava roku 1935, nebo předchozí výstavy pařížské, anebo výstavy v Americe. Jsme dokonce svědky toho, že tyto západoevropské výstavy jsou pořádány v úmyslně krátkých mezidobích, jistě ne proto, že by se nevyplácely, nýbrž naopak proto, že přinášejí užitek. Správně říká Honzík, že výstavy pozbyly v dnešních moderních časech významu objevitele nových dalekosáhlých hodnot, že nejsou už takovou hybnou silou, zvedající kulturu celých oblastí zeměkoule do nových vyšších rovin; že tuto úlohu dnes lépe řeší nově sdělovací prostředky: radio, film a p. Výstavy ale existují, pořádají se, a jsou-li dobře dělány, mají úspěch. To tedy znamená, že jejich význam se přesunul do oblasti hospodářské.

Ano, je velmi správné vystavovat skutečnost, a proto učinit vše, aby tato skutečnost byla co nejkrásnější; vystavovat mosty, pohodlné hotely, školy, nemocnice; spojit významná místa, střediska to určitých hospodářských, zeměpisných, výrobních a politických celků — dobrými silnicemi; vystavět v nich jednoduché, účelné budovy — živá musea, ve kterých by byl pro vždycky vystavován zkrystalizovaný život kraje; podle povahy krajů pořádat v nich snad krojové slavnosti pro cizince; zdokonalit a zpřístupnit československé lázně.

Nesmíme ale zapomenout, že v našem případě jde především o Národní výstavu Československa, jejíž pouze jeden oddíl má být podle propocic mezinárodní; že přilákat na ni co nejvíce cizinců je sice podstatným úkolem, ale není úkolem jediným. Stejně významné bude ukázat obraz jednotnosti a síly Československa, nejen cizině, ale především samotným občanům našeho státu a vzbudit v nich pocit sebedůvěry. A toho se nejspíše dosáhne, zavedou-li se občané na výstavu do hlavního města. Ne každý dá se totiž pohnout k tomu, aby si koupil

bony na dosti dlouhou jízdu po republice, ale dá se spíše pohnout k návštěvě výstavy v hlavním městě.

Je tedy jasno, že všemístná výstava Československa, musí počítat s Prahou, jako s podstatnou svojí součástí. To ale nezmenšuje závažnost Honzíkových důvodů. Honzík míří dále; chtěl by dát vznik trvalejším hodnotám, nesoucím obecný užitek. V dnešní obvyklé formě výstav správně vidí samoúčelnost a pomíjející význam. Bylo by proto velmi dobře organisovat všemístnou výstavu Československa a položit tak začátek k velkorysé výstavbě republiky a roznést zúrodňující vliv výstavy pokud možno rovnoměrně po území celého státu.

Tak by se výstava rozpadla ve dvě části, které by ovšem musily být spolu organicky svázány. Prvním oddílem by byla pražská Národní výstava, která by v celkových rysech úhrnně podala obraz celého státu a výsledky snažení jeho obyvatel, hlavně za léta trvání republiky. Tato část bude mít jistě úspěch, bude-li dobře organisována. To bude znamenat najít nové originální a rozumné způsoby vystavování; to neznamená onu siláckou, křečovitou, samoúčelnou originalitu, které jsme svědky na většině dnešních výstav, to znamená nový, pronikavý a hodnotící pohled na sám účel vystavování; to znamená vyvodit závěry z organizace, průběhu a výsledku tolika západoevropských výstav poslední doby; udělat takovou výstavu, která by celá beze zbytků přešla do života státu a jeho obyvatel. Součástí pražské výstavy bude musít být zamýšlený mezinárodní oddíl, který podle dosavadních propocic přípravného výboru se má konat na námět „Dítě — budoucnost národa“. Samozřejmým předpokladem jejím bude musít být pronikavá změna vzhledu hlavního města, zase ve smyslu hesla — vystavovat skutečnost. Výstava sama, stane se tak vlastně jen doplnkem výstavby Velké Prahy. Sama o sobě — byla by jen hlavou na hliněných nohou, umělou nebo nepřírozeně vyrostlou cizokrajnou květinou. V tom směru se lišíme ve svém nazírání na výstavu od některých zástupců starší generace architektů, kteří horují pro výstavu za každou cenu, tedy i pro výstavu samoúčelnou.

Druhým oddílem by byla regionální výstava jednotlivých krajů republiky, která by na sebe soustředila — pokud možno — návštěvu všech cizinců. Její výsledky by měly pro stát zvláště trvalé hodnoty. Kromě dobře vybudované silniční sítě v celém státě by vždy v sídle toho kterého kraje zůstala definitivní památka, ve tvaru jednoduché, účelné budovy, jako musea nebo pod. Generální plán pražské výstavy spolu s plánem výstavby Prahy — je v hlavních rysech více méně určen, anebo dán. U části regionální by se musil od základů teprve připravit. Šlo by především o určení jednotlivých zájmových oblastí, tvořících přirozený celek. Rozdělení podle hranic politických okresů by při tom nemohlo býti směrodatné. Současně by se musil — pravděpodobně za vedení státních orgánů — vytvořit obecný výstavní výbor, se sídlem v Praze a jednotlivé dílčí výbory místní v sídelních městech jednotlivých oblastí. Těm by připadlo za úkol připravit program a organizaci jednotlivých dílčích úseků. O financování regionálních částí výstavy by se v přiměřeném poměru musily rozdělit jednotlivé kraje se státem, jako generálním představitelem celé výstavní akce. Při tom by nesmělo být počítáno s okamžitým úspěchem hmotným. Ten by se asi hned nedostavil. Už v samotné podstatě této části, jejíž výsledky nejsou pouze dočasné, tkví, že úspěchy by se dostavovaly postupně v dalších letech a byly by čím dále, tím větší.

Ing. arch. S. Semrád.

TIŠÍCE KRÁSNÝCH PŘEDMĚTŮ - KAREL KELLNER V PRAZE TIŠÍCE KRÁSNÝCH DÁRKŮ!

zřídil na Václavském náměstí čis. 25 na nároží paláce pojišťovny Generali, nové vzorné papírnictví, které je svou vnější i vnitřní úpravou, neméně však svým vynikajícím výběrem zboží skvělou pozoruhodností Prahy. Jakostní spolehlivá zlatá pera, jemné dopisní papíry vybraného vkusu a jiné papírnické zboží pro každou potřebu.